

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**Johannis Meyeri S. Literarum Doct. & Prof. Uxor
Christiana Sive De Conjugio Inter Duos Deque Incestu Et
Divortiis, Dissertationes Tres**

Meier, Johannes

Amstelædami, 1688

Sectio. I. De Institutione Conjugii inter Duos.

urn:nbn:de:hbz:466:1-40272

tur) atque *Athanasii Vincentii*, latere voluerunt, hanc nobis libertatem deposcimus, ut eorum theses & argumenta, eodem hoc ordine præscripto, semper nostris subjuncta expendamus, & quæ illi sparlim atque hic illic scripserunt, aliquoties repetita, ea in unum omnia collecta & disposita, uno veluti obrutu lectoribus exhibeamus, missis ambagibus ac digressionibus, quibus illi utuntur, præcipue in suis *Notis Athanasius*, plurima adducens, quæ diffusam quidem lectionem ostendunt, lectoribusque risum movent, sed ad probandam Polygamiam nihil faciunt, ideoque sicco a nobis prætereunda pede.

X. Condonabit etiam *Daphnaus Arcuarius*, si non continuo quodam textu illius *Considerationem Matrimoniale[m] & Polygamiam* An. MDCLXXIX Germanico idiomate scriptam ac editam, eodem, quo tractavit, ordine persequamur. Auctor ille de Polygamia non tam suam quam aliorum mentem expressit, cujus argumenta, quia speciosa videntur, nec suo destituta colore, suasu Fautoris ac Amici, in inclyta quadam Germanica Academia Professoris Celeberrimi, una eademque opera examini subicere constituimus; ut nihil prætermittamus, quod ad illustrandum hoc thema facit.

S E C T I O P R I M A.

DE INSTITUTIONE CONJUGII INTER DUOS.

C A P U T I.

De generali mandato crescendi & se multiplicandi Gen. I. 28.

I. **Q**uod Plato *lib. iv. & vi. de Legibus* existimat, ad civitatem & Rempublicam recte constituendam, primum ^{γερμικὸς νόμος} *leges de nuptiis* esse conscribendas & ponendas, matrimonium considerans tanquam fundamentum humanæ societatis; atque hunc modum tenendum ne populosa civitas nimis sit, quoad fieri potest, neque vacua, de *Republ. v.* Et Dionysius Halicarnassæus *Antiquit. Rom. l. II.* ad legislatorum curam pertinere, ut initium faciant a nuptiis, neque vagos ac promiscuos permittant concubitus, sed hanc insolentem & belluinam Venerem profligantes e civitate, copulent *ἀνδρα εἰς γυναῖκα μίαν* *Virum unica mulieri*: Id nemini mirum videri debet, quum

ipte Deus, sapientissimus & summus legislator ad Rempubl. mundanā constituendam, in ætate mundi non adulta, sed infantili, atque in ipso ejus exordio, statim post primi hominis creationem, primam *de Conjugio* legem tulerit, omnibus mundi civibus communem, quam Hebræi basin ac fundamentum sexcentorum & viginti præceptorum Mosaicorum statuunt, quot literæ in Decalogo reperiuntur; sive DCXIII quot nervos seu vasa & membra esse volunt in corpore humano creata, adnotante paraphraste Chaldæo Gen. I. 27. quorum scientiam necessariam, tanquam membrorum medicinam, Auctores *lib. Sobar in Exod.* passim commendant, *ne anima defectum patiatur.*

II. Hinc creatione animalium terrestrium & hominum sexto die absoluta, universis illis simul benedixit Deus, atque hoc pacto mutuū ad producendam prolem amorem impressit, sui concursū addicens ad productionem similis cum generante, & multiplicandum esse genus humanum, voluntatem declarans, quæ hominum naturæ primum perinde atque jumentis ac bestiis indita, citra ullam cognationis vel affinitatis rationem Gen. I. 28. פרו ורבו ומלאו את הארץ *fructificate & multiplicamini, ac implete terram.* Quod dictum universale non staturam Protoplastorum respicit, quasi parvi generati magni evadere iubeantur, quia non infantes, sed perfecti conditi, sicut & arborum fructus mox maturi comdebantur; verum multiplicationem generis humani, ideoque in historia Noachi recurrit Gen. VIII. 17. IX. 1.

III. Neque benedictionem duntaxat, verum etiam præceptum istis verbis contineri, evidens est; Deo non dicente תפוז ותרבו *crecsetis & multiplicabimini*, sed פרו ורבו *crecsete & multiplicamini*, quod verba sonant, in imperativo; quo modo & versiones antiquæ, Græca, Chaldæa, Samaritana, cæteræque orientales textum expresserunt, & Hebræi מצות פריה ורביה *præceptum de fructificatione & multiplicatione* vocant, quod omnes obligare tradunt, qui se ad generationem instructos esse sentiunt in terra, quam Deus filiis hominum dedit Psal. cxv. 16. incolisque repletam voluit Esa. XLV. 18.

IV. Dignæ memoratu sunt Rabbiorum in hunc textum commentationes. AbenEsra eum confert cum comm. 22. ubi Deus piscibus & avibus benedixit, quo ipso eis dederit רבו להולדה ברומה *generandi simile facultatem.* Cum autem verba illa benedictoria & im-

im-

imperatoria ante hominis creationem non pronuncientur com. 28. quærit Jarchius, annon etiam bestia benedictione indigeant? respondet, propter serpentem, cui Deus erat maledicturus, istas benedictionem non esse adeptas, ne & ille sub ea comprehenderetur. Quæ tamen frigida est ratio, siquidem iudex terræ in genere omnibus bestiis, & in specie Adamo atque Evæ, non minus ac serpenti maledixit. Rectius R. Bechai in Pentat. fol. 8. col. 1. Cur, inquit, non benedixit Deus jumentis & bestiis sexto die? R. quia benedicendo piscibus ac avibus ex aqua productis, benedixit quoque animalibus terrestribus. Nam כל בעלי ארץ כל בעלי חיים שאינם מדברים דרך ארץ omnium animalium loquela destitutorum eadem est ratio.

V. Nos æque bestiis sexto die benedixisse Deum, credimus, ac piscibus & volucribus die quinto, quod etiam colligere promptum est ex repetitione Gen. VIII. 17. Sed evidens est differentia: Cum cap. IX. 1. Noacho ejusque filiis non modo benedixerit, verum etiam DIXERIT & mandaverit, fructificate & multiplicamini, & implete terram. Ideoque non est nullius momenti observatio R. Mof. Bar Nachm. inter duos istos sermones (cap. I. 22. & 28.) magnum discrimen observari, quod de creatis aquis legatur, & benedixit eis Deus dicendo, foctificate & multiplicamini, idque de facultate simile producendi ipsis indita convenienter explicetur, de hominibus vero, præterquam quod dixerit, & benedixit eis Deus, insuper addiderit, ET DIXIT EIS DEUS, Crescite & multiplicamini: id docere, ait, Deum cum hominibus locutum fructificationem & multiplicationem mandasse, juxta Sapientum רצון מן הארץ opinionem. Huic sententiæ subscribit R. Nissi, comma istud 28 benedictionem atque præceptum complecti statuens. Inde R. Salomo ben Melech comm. 22. imperativum loco futuri poni existimat, quasi Deus dicat, ego vobis vires indo, ut fructificetis. Abarbenel in Legem fol. 20. 4. benedictionem in concessa homini prosperitate, prolongatione dierum aliisque beneficiis collocat; mandatum autem in verbis, fructificate & multiplicamini, & replete terram בני בני filii & filiabus, addit Pseudo-Jonathan, Chaldaeus Paraphrastes.

VI. Singula Hebræorum dicta hic excutere nihil attinet, cum ad unum omnes præceptum soli homini applicatum eant, cui facræ literæ formaliter jus tribuunt, cum electione liberoque voluntatis motu. Neque id sine causa. Siquidem in brutis ratione destitutis actiones quidem observantur corporeæ, hominum actio-

nibus

nibus similes, quales sunt generatio, nutritio, defensio, id genus alia, non autem æqui & justæ perceptiones. Neutiquam ergo negamus, Deum ita hominibus fecunditate & multiplicatione generis sui benedixisse, ut simul præcepto eam imperaret, quod haud ægre largimur Polygamiaë patronis, idem frequenter inculcantibus; quin audacter asserimus, perperam nonnullos Judæorum mandatum istud ad mares restringere, fœminasque ab ejus obligatione facere immunes, sicut tradunt in *Jeveammoth fol. 65.2.* *האיש מצווה על פריה ורביה אבל לא הואשה* *viro præceptum datum est de fructificatione & multiplicatione, non autem fœmina.* Quod confirmat Maymonides *de Connubiis Cap. xv. 2.* *Propagatio generis viro præcepta est, non item mulieri.* Probatque Jarchius ex defectu *vau* in voce *כנשה* (quæ ob *Kibbuts* recte vertitur *subjicite eam*), viro non fœminæ propagationis præceptum imponi, cum tamen non fœminæ subjectio Adamo, sed terræ subjugatio utrique mandetur; ac R. Jochanan ben Baruka citato loco Talmudico fateatur, utrumque pariter teneri ex eo, quod Scriptura dicat: *& benedixit eis Deus, & dixit eis (utrique sexui) fructificate & multiplicamini.* Et fundamento caret, quod Mercerus arbitratur, ideo verba esse tantum benedictoria, ut hoc non teneantur omnes, nisi qui se continere non possunt juxta præceptum. Id enim per se constat, cum plura sint id genus, quibus non omnes tenentur, quæ tamen ideo non desinunt esse præcepta. Nulla regula tam firma, quæ non patiatur exceptionem. Sed in mundi exordio, & mox post diluvium, procul dubio omnes tenebantur.

VII. Inscitiam ergo non minus quam profanitatem suam prodit Ad. Beverlandus in *Tr. de Pecc. Orig.* p. 150. sq. quando audacter & impudenter asserere non veretur, verba illa *crescite & multiplicamini*, ad naturam non pertinere, & ante lapsum a Deo non fuisse prolata, sed per incogitantiam scribarum secundorum seu sequentium capiti primo Genesis fuisse inserta: Primum Protoplastorum, peccatum scortationem fuisse colligens ex pœna Evæ inflicta, gravi scilicet partu, atque similia, quæ tam putidæ sunt infusitates, ut eas se referre quoque pigeat. Neque ullus vel veterum vel recentiorum quæstioni locus est, an etiam conjunctio maris & fœminæ fuisset in statu integritatis. Quemadmodum nuper Jacobus Behmen, in sua *Aurora* sive *Rybedine Matutina*, cæterisque scriptis, somniavit, Paradisum

disum tam sublimem conditionem sive statum fuisse, ut concubitus cum mulieribus ei nequaquam convenerit, ideoque, Adamum ante lapsum Virginem fuisse, finxit, Matricemque in se habuisse, perinde ac virilitatem, & corpus Angelicum possedisse, nec intestinis præditum nec genitalibus, qui viro-virgo a se ipso magice propagare, ac posteritatem sibi sufficere potuerit. Visionem Mulieris Apoc. xii. 1. & seq. de Adamo exponit, quando suam veneris-matricem gestaverit in paradiso, quæ post lapsum & in quem injectus est, soporem, in Evam formata sit, quum nulla pars magis fuerit idonea, quæ ab eo auferretur ad constituendam mulierem, quam ea Veneris-matrix. Et quod postmodum intestina habuerint, id significare, statum hunc crassi cibi potusque & carnalis coitus, statum esse animarum lapsarum.

VIII. Quæ figmenta & errata maxime palpabilia sunt & intoleranda, quibus aperte in os Mosi contradicit, qui tantum abest, ut conjugium statui paradisiaco competere neget, ut etiam imperfectam fuisse, haud obscure innuat, Adami in amœno paradiso collocati felicitatem, priusquam mulieris nactus esset societatem, dicente Deo, *Non esse bonum, hominem esse solum.* Gen. 11. 18. Unde inter Judæos adhuc ante nuptias oportet hæc apud sponsum fundere conjugum preces: *Tibi gratias habemus, Domine Deus, quod hominem finxeris ad tui similitudinem; . . . Latere hac societate amabili in idem, ut quondam in Paradiso rebus a Te factis & constitutis latatus es.* Maym. de Connub. Cap. x. §. 10. Propagatio per se vitiosa non est, neque usus conjugii in se peccatum. Haud diffitemur, in isto statu locum non habuisse libidinem, sed commixtionis actus expers fuisset omnis libidinis & inordinati motus, qui post lapsum accessit, ut vel ablationes puerperarum, aliæ nos edocere possunt. Hinc enim est, quod puerpera indigeret expiatione & holocausto Lev. xii. quia sine peccato non erat, nec reatu carebat; quo si vacasset Adam cum sua conjugē, ipse & tota ejus posteritas sine ulla cupiditate mala, mero naturæ instinctu, genuissent, quemadmodum arbores quotannis fructum suum reddunt, quarum rami virilitatem contrahunt a virilitate radicis. Quod etiam suo calculo approbant Hebræorum Magistri, quorum traditionem exhibet *Sohar in Genes. Edit. Lublin. col. 191.* אִמְלָא לֹא חָטְא אַדָּם לֹא עָבִיד תּוֹלְדוֹת כּוֹנְנִי דָא דִּיצְרָהֳרַע אַבְל עָבִיד תּוֹלְדוֹת מִכְסָּרָא רוּחַ קוֹדְשָׁא קְרִישִׁין תּוֹלְדוֹת כּוֹנְנִי דָא דִּיצְרָהֳרַע אַבְל עָבִיד תּוֹלְדוֹת אֵלֵא מִכְסָּרָא דִּיצְרָהֳרַע: *Nisi peccasset Adam protoplastes*

plastes, liberos generasset non in forma illa prava concupiscentia, sed de genere & extremitate spiritus Sanctissimi; nunc autem non generat nisi de genere concupiscentia. Et Talmudici in Sanhedrin fol. 28. 2. in ipso paradiso non modo licitum coitum fuisse, sed actu & de facto coisse volunt. Ideoque sexus discrimen ad corporum decus & integritatem & ad majorem perfectionem generis humani pertinere, ut in paradiso, ita in resurrectione mortuorum, merito judicamus; major enim perfectio est, si seruetur sexus distinctio, quam si unus tantum sit, quem & Christus non negavit, sed adstruxit Matth. xxii. 30. ablato tantum post hanc vitam ejus usu, qui in cœlo cessat.

XI. Ex quibus omnibus evidens est, in statu integritatis ingratitude peccasse primos parentes, si conjugio & propagationi generis humani operam non dedissent, quia Adam citra commixtionem cum Eva, ex se masculum sibi similem, quicquid stolidi homines fingant, producturus non fuisset, generatione foetus utrumque sexum exigente, & utriusque femine concurrente, testibus Bartholino *Anat. lib. 1. c. xxvi.* Scaligero ad *Aristot. Hist. Anim. l. 1. c. 111.* Fernelio *Univ. Medic. l. vii. de Hom. procreatione. c. 1. de semine*, si generare debent, commisceantur, coeantque necesse est, ut inquit *Aristot. 1. de generat. anim. c. 11. ex ambobus quasi unum fiat animal.* Et cap. vi. variis rationibus probat, feminam semen proferre. Cui assertioni medicæ & philosophicæ ipsa Scriptura sacra adstipulatur. *Heb. xi. 11. Levit. xii. 2. Num. v. 28. Addit R. Bechai in Leg. fol. 12. 4. locum Gen. xlvi. 15. Hi sunt filii Læ, quos peperit Jacobo. Approprians filios femine docet, vires maris repositas esse in femina, juxta Lev. xii. 2. & approprians mulierem viro (& Dinam filiam ejus) docet, vires femina in mare esse repositas.* Post lapsum autem idem corpus & eandem animam, quoad essentiam & substantiam, hominem retinuisse, rectitudine sola, sive qualitatibus ac dotibus amissis, Scriptura abunde docet, extra quam nihil hic fingendum.

X. Deinde quis nescit ex historia creationis, primo peccasse Evam a serpente seductam, absente marito adhuc integro *Gen. iii. com. 1. & sq.* quod Apostolus confirmatum invenit *1 Cor. xi. 3. 1 Tim. ii. 2.* Supponit Pythagoricus Philosophus, Adamum lapsum esse ante injectum seiporem, nondum formata a Eva, cum tamen ipsi quæsierint *raucinia multa Ececl. vii. 29. Liber Apocalypiticus,*

lypticus, cui nugas suas affricare voluit, propheticus est, statum Ecclesiæ N. T. exhibens, quem fideles V. T. juxta cum adventu Messiae, ad prægnantis mulieris instar anxie desiderarunt. Sed quid opus est multa verba profundere in re adeo manifesta? Ostendit Clarissimus Scriptor Henricus Morus in *Censura Philos. Teutonice*, totum hoc figmentum ex eo provenisse, quod corticem & mysterium Mosaicæ narrationis confuderit.

XI. Hoc igitur certum & fixum manet, citra istam maris ac foeminae conjunctionem, multiplicari non potuisse genus humanum, absque qua multiplicatione nullum fuisset regimen in mundo. Et huic imperio mox parituri fuissent protoplasti, si quidem integri mansissent; sed haud diu proh dolor! in isto felicitatis statu permanentes, huic rei non nisi post lapsum operam dederunt Gen. IV. 1. ואדם *Et* (vel deinde, ut Trem. & Jun. vertunt; nempe post illa omnia peracta Gen. III.) *Adam COGNOVIT Chavvam uxorem suam, QUAE CONCEPIT ET PEPERIT Kainum.* Unde & ipsorum liberi in peccatis concepti & generati. Salomon Jarchi quidem verbum ירע per plusquamperfectum reddit & *cognoverat*, nempe ante prævaricationem, ut hic per recapitulationem illud narretur, sed nulla ratio sufficiens suadet, a serie textus esse recedendum. Non putarim, inquit Mercerus, nuptiis & conjugio locum in paradiso fuisse, donec inde primi parentes sunt pulsi, etsi aliud velint Hebræi. Hic operæ pretium erit clarius exprimere Talmudicorum mentem, quam deprehendimus in ante citato *Tractatu Sanhedrin. cap. IV. fol. 38. 2.*

XII. Traditio ita habet: אמר רבי אחא בר חנינא שנים עשרה שעות היו היום שעה ראשונה הוצבר עפרו שניה נעשה גולם שלישית נמתחו אבריו רביעית נורקה בו נשמה חמישית עמד על רגליו ששית קרא שמות שביעית נדוונה לו חוה שמינית עלו למטה שנים וירדו ארבעה תשיעית נצטווה שלא לאכל מן האילן עשירית טרח אהרן עשרה גיון שנים עשרה נטרד והלך לו שנאמר אדם ביקר כל ילין
Dixit R. Acha filius R. Chanina: Duodecim hora diei cum sint, prima (scilicet diei sexti creationis) coacervatus est pulvis Adami, ex quo conditus; secunda facta est massa; tertia conformata sunt ejus membra; quarta anima ei indita est; quinta in pedes surrexit; sexta vocavit nomina; septima conjugio ipsi juncta fuit Eva; octava in lectum ascenderunt bini, descenderunt quaterni; (nempe Adam, Eva, Kain & ejus gemella foror.) nona praeceptum ipsi, ne comederet de

arbores; decima rebellavit; undecima iudicatus est; duodecima expulsus abiit, juxta id quod scriptum legitur (Psal. XLIX. 13.) Adam in decore non pernoctat. Sed quis credat, tot horas corpori formando insumptas? congressos conjuges, conceptos & genitos gemellos ante lapsum? quis credat, ante datam legem Gen. II. 17. lectum ascendisse? ne dicam, quod expulsio ex paradiso, quæ condonatione peccati posterior est, ab ipsis Judæis in septimum diem relata, commode sexto die adscribi nequeat.

XIII. Quod si ante lapsum liberis procreandis operam dedissent, isti nullo reatu gravati, nullave labe contaminati fuissent, quod tamen factum est. Et si vel integra fœmina e mare integro fœtum concepisset, eum tamen, peccato interveniente, integrum non peperisset; licet vita & sanitas fœtus non ita semper connexa sit vitæ & sanitati matris, ut hac depravata, istum quoque depravari oporteat, quemadmodum Sc. Africanum, Julium Cæsarem, & alios ex utero matris cæcos fuisse, historiarum prodiderunt monumenta; quia infecto matris sanguine, fœtus etiam inficitur, testibus Medicis, & anima Evæ maculata, non potuisset non etiam peccato contaminari anima fœtui juncta. Sufficit, Spiritum S. primum congressum, conceptum & partum primorum parentum, post lapsum demum nobis indicasse. Unde etiam colligere promptum, si non contigerit lapsus eodem die, quo homo conditus, quod cum Hebræis statuunt Irenæus, Chrysostomus, Theodoretus, Theophylactus, Cedrenus, Augustinus, Bernhardus; & Neoterici Broughton, Scharpius, Schotanus, Walkerus, Petrus de Witte, quorum sententiam etiam adoptavit Celeberrimus Scripturarum Interpres J. Altingius; non tamen diu in isto statu mansisse, quemadmodum Chaldæus interpres verba illa Gen. II. 25. *והיו תרווחון חכמים אדם ואנתיה ולא אמתו ביקרוון* *Erant ambo illi sapientes Adam & uxor ejus: sed moram non fecerunt in gloria sua.*

XIV. Atque ita alii Hebræi agnoscunt, ante lapsum, Adamum neque congressum esse cum Eva, neque liberos generasse, quemadmodum R. Isaac Lorientis, *de Revolutionibus animarum* cap. xxx. *Notum est, inquit, quod peccatum Adami prius commissum fuerit, quam generarentur Cain & Habel. Quamvis enim locis quibusdam Magistri nostri p. m. diversum sentiant; tamen in Sohar eadem opinio confirmatur Sectione Achare-moth. fol. 77. Jam enim nostri, quod*

quod Adam eadem die, qua creatus erat, quoque comederit, & eadem die congressus sit, & eadem die nati sint Kain & Hebel. Vide sis Ch. Knorrium *Kabb. denud. Tom. II. P. III. Tr. II.* Hi vero Kabbaliftæ volunt, Adamum primum illicito concubitu peccavisse, serpente cum Eva congressio. Postquam serpens spurcitiem suam injevit in Evam, hæc generavit Kainum, & ab eo originem habent omnes impii totius mundi, & simul demones. Quemadmodum videre est lib. *Sohar in Gen. Edit. Lubl. col. 133. & seq. 137. 146.* Ideoque Kainum vocant קן *nidum* impuritatis & spurcitiem serpentis. Sed hæc omnia præter scripturam ficta sunt, quæ serpentis atque Evæ colloquium ac negotium, & Kaini denominationem aliter tradit Gen. III. 1. sq. IV. 1. Quamquam verba *Sohar* non proprie ubique, sed mystice intelligenda.

XV. Adamus igitur, per peccatum paradiso expulsus, paruit legi de multiplicatione Gen. IV. 1. quæ confirmata mansit, exercente Deo longanimitatem, tolerantiam & benignitatem suam, ideoque eam repetit Gen. VII. 1. IX. ne post lapsum per incuriam vel neglectum mortales conjugium omitterent. Quæ etiam ratio est, quod adeo diligenter illud præceptum Hebræi inculcent. *Sohar ejus. edit. col. 5. in Lev. & col. 275. 573. in Num.* כל מאן דלא אשתכח דכר ונוקבא כל שבתא אעדין מיניה ולא הוא נכלל ראדם ולא עור אלא דלאו איהו כראי לאתכרחה *Quicumque non deprehenditur uxoratus, omni honore destitutus est, neque pertinet ad genus Adami, imo ne quidem dignus est benedictione.* Item: *Schechina non quiescit super eo, qui non inivit matrimonium col. 58. 157. 414. in Levit. Homo non satisfecit præcepto de fructificatione & multiplicatione, nisi genuerit filium & filiam.* Et quæ sunt id genus plura in *Schulchan Aruch Par. 1 v. num. 1. §. 1. Maymon. de Connubiis cap. xv. 1. 2. 3. 16.* וכין שעברו עשרים שנה ולא נשא אשה הרי זה עובר ומכבד מצות עשה *Qui exegit annum ætatis vigesimum, necdum uxorem duxit, is transgreditur & abolet præceptum affirmativum.* Nullum agnoscunt discrimen inter personas sacras & politicas, sed omnes pariter obligari volunt. Interim nimis rigide id urgent, ita ut qui hoc non observat, idem faciat, ac si effunderet sanguinem.

XVI. Dices, annon inde sequatur, multos peccasse. & quotidie peccare, qui apti & idonei generationi cœlibatuum conjugio præferunt? ab ipso Salvatore, Johanne Baptista, aliisque cœlitibus hoc præceptum non esse impletum? Verum enim vero quam diligenter & serio etiam inculcent Hebræorum Magistri istud præceptum,

suas tamen addunt exceptiones & limitationes. Ita Majemonides *Cap. XV.* libri citati subjungit: *Quem autem divina Legis intelligentia ac cognitioni egregie applicatum a re uxoria deterreat timor, ne, si quarat uxori, que ad vitam suppeditant, avertatur a legis studio, וזה מותר לדחוק omnino licet huic conjugium retardare: ut enim preceptum ad unum exequendum intentus cunctis aliis solvitur, sic etiam multo magis legis studio deditus. Nam si quis tanquam Ben Asai legis studio oblectatur usque, is, si se ad percipiendam legem penitus applicans, uxorem omnino nunquam ducit, extra noxiam est; modo hic idem libidinem habeat domitam; que libido si stimulat & pungit hominem, uxorem ducat necesse est, quantumvis liberos jam procreavit; quippe qui cœlebs fortassis in cogitationes obscœnas incidat & turpes. Idem subnectitur in שרין עין: Si propter legis studium plane non ducit uxorem, אין בידו עון in ejus manu nulla est iniquitas. Addita ubique hac cautela וזה שלא יהיה יצר מותגבר עליו si concupiscentia ei non prævaleat.*

XVII. Sane Hebræi isti non longe abeunt a mente Christi Salvatoris nostri *Matth. XIX. 11. 12.* *Non omnes sunt capaces hujus sermonis (vel rei, sumpta voce λόγος, ut Hebr. דבר; Syrus vertit: לא כלנש ספק לה למלחא הווא non omnes sufficiunt huic rei, sed quibus datum est.) Sunt enim eunuchi, qui ex matris utero nati sunt ita: & sunt eunuchi, qui castrati sunt ab hominibus; & sunt eunuchi, qui se ipsos castrarunt propter regnum cœlorum. Qui potest capere, capiat. Vult igitur, ut homo se diligenter exploret, an donum hoc acceperit, ne se in tentationem conjiciat, ideoque tria genera eunuchorum refert; quosdam ab utero materno tales factos, id est castratos, seu omni calore privatos, ut non possint, aut non appetant congregari cum mulieribus: alterum genus sunt eunuchi hominum, qui ab hominibus vel voluntario, vel invito castrati sunt, dicti spadones; qui mos a Persis, secundum alios a Babyloniis, cœpisse videtur, in lege autem vetitus ratione hominis, imo etiam animantium *Lev. XXII. 24.* Syrus vocem eunuchi vertit מדימנא *fideles*, quia in Ægypto, Babylonia & Persia erant ministri regum plerumque castrati, ut de fide continentia minus essent suspecti. Vid. *Suid. in σπαδονες*, & *Amm. Marcel. l. XIV.* Tertium genus est per similitudinem de illis accipiendum, qui non revera castrantur, sed libidinis stimulo renunciantes, legis studio toti incumbunt, adeoque præcepto de multiplicatione generis humani non sunt obligati.*

Eu-

XVIII. Eunuchismus hic ergo accipitur pro singulari castitate & continentia, quæ non consistit in abstinentia a nimio venereo actu, ut opinatur *Athanasius* pag. 147. sed ab omni; seu illa profluat ex naturali temperamento, seu a debilitate naturæ externa, sicut apud gentes illa in officiis obinebat, sive a firmo proposito voluntatis, assistente divina gratia ob ejus cultum, ut Evangelio expeditius inserviant. De hujusmodi *Eunuchis* mentionem quoque faciunt in Talmude אשת פרישונה *Eunuchi uxor ad bibendum cogi potest. Sota* cap. iv. §. 4. Distinguunt Talmudici inter פרישונה *eunuchum solis*, sive spadonem natum, qui ab utero, a visceribus matris suæ talis est, nunquamque vidit solem, nisi eunuchus. Buxt. in *Lex. Talm.* eum esse putat, quem *Frigidum* Medici appellant, omni quasi calore castratum vel privatum; & inter פרישונה ארם *eunuchum hominis* seu *spadonem factum*, qui castratus est manu hominis, ex quo natus fuit integer. Vide sis *Jevammotb* fol. 79. 2. f. 80. 2. Majem. אשת אשה cap. 11. & Celeberr. Wagenfeil, de literis Orientalibus & Rabbinicis longe meritissimum, ad *Sota* Cap. I. §. 48.

XIX. In illam distinctionem digitorum intendit Salvator, tertium genus addens per similitudinem, quale etiam agnoscunt Judæi. Neque enim Christi mentem esse, ut quis proprie se castrat, ex simili locutione Matth. v. 29. 30. satis evidens est. Huc etiam facit, quod habet *Sohar* in *Gen.* col. 70. & col. 325. *Futuro tempore* (Messiæ) *debilitabitur concupiscentia prava: nec quisquam desiderabit copulam cum uxore sua, nisi in finem fructificationis & multiplicationis tantum: quia scriptum est Ezech. xxxvi. 26. & dabo vobis cor carneum, id est, tale, quod carnem tantum productionem appetat. col. 308, in Gen. in mundo venturo prava concupiscentia plane abolebitur e mundo: tempore autem futuro Messiano non plane abolebitur, sed portiuicula quadam illius superstes erit.*

XX. Ex dictis jam liquet, nequaquam Paulum I Cor. vii. præsertim com. i. 7. 8. *bonum esse viro, mulierem non attingere; se velle omnes homines esse sibi similes, id est cœlibes, cum Deo vel Mose committendum, Gen. i. 28. 11. 18.* Apostolus enim *bonum* vocat, interpretante Beza, quod commodum, quod expedit propter aliud, com. 35, nec universaliter & sine exceptione, sed eorum tantum habitatione, in quos collatum est continentia donum. Accedit, quod finis naturalis, quem Deus

Deus in creatione mundi intendit, non subvertatur, licet ab hoc vel illo actus generationis non exerceatur, quia nonnulli ad illustriora pietatis officia tenentur, a quibus alii absunt sine peccato. Cum enim in homine semper esse debeat firmum & constans propositum suscipiendi & exequendi ea omnia, quæ voluntas meliora esse judicaverit, quod est perfecte sequi virtutem, certe multiplicato jam genere humano, aliisque procreationi liberorum incumbentibus, bona conscientia e duobus bonis Gen. 11. 18. 1 Cor. VII. 1. propositis, post lapsum, consideratis omnibus circumstantiis, maximum erit eligendum.

XXI. Futilia sunt, quæ hic Stapleton adnotat, ex ה demonstrativo אדם inferens personale illud esse dictum Gen. 11. 18. de solo Adamo. Nam con. 20. de eodem occurrit אדם sine ה ut & cap. v. 1. unde apparet, istud nomen simul universale & singulare esse. Accedit, quod Deus in primo conjugio conjugium posterorum sanctificavit, sicut in primo homine omnes condidit. Si igitur hic solum Adamum concerneret, ubi mansisset genus humanum? Falsum etiam est, quod Pererius vult, valere hoc præceptum Gen. 1. 28. 11. 18. tantum de V. T. de novo vero illud 1 Cor. VII. 1. quia Christus suo adventu leges illas generales de propagatione generis humani non sustulit, sed circa conjugium, tanquam circa primum institutum, primum suum miraculum fecit Joh. 11. Et qui tot filios debuit habere spirituales instar roris Psal. cx. 3. is sane non potuit matrimonium minus sanctificare. Eo autem fine hæc finguntur, ut stabiliant votum cœlibatus. Ideo miraculis adscribunt, quod plures conjuges cohabitaverint, vir & uxor uno lecto decubuerint, ultra decem & plures annos, corporibus intactis. Vid. *Simon Majo. in Diebus Canicul. de Muliere.* Nugæ gerris Siculis vaniores.

XXII. Neque Paulus vult simpliciter 1. Cor. VII. 7.8. ut omnes maneat cœlibes; quid enim hoc aliud esset, quam humani generis interitum optare? sed suorum temporum, & Ecclesiasticæ vocationis habita ratione, propter instantem necessitatem, con. 25. & sq. qua non tam desolationem in Judæa, quam persecutionem & afflictionem imminentem intelligit, quæ tempore primitivæ Ecclesiæ, in tanto Ethnicorum & Judæorum odio, Christianis erat metuenda. Accedunt varix difficultates & molestiæ, in educatione liberorum devorandæ, quæ cultum Dei impediunt

1 Cor.

1. Cor. VII. 28. 32. Quibus cœlibes carentes expeditius verbo Dei ac preceationi incumbere possunt comm. 32. 34. 35. Ideo Abarbenel in Pentat. fol. 40. 1. existimat, *Chanochem cum Deo quotidie ambulantem divina voluntate ante tempus hac vita ereptum, quod gignendis & sustentandis liberis simul operam dederit, quo a perfectione, quam quaesiverit, abstractus fuerit.*

XXIII. Ex quibus omnibus palam est, utrumque vitæ genus Deo in sacris literis probari, & conjugium & vitæ cœlibis puritatem, sed toto cœlo errare eos, qui propter reditus, divitias, honores, otiosam & commodam vitam, non autem propter regnum cœlorum, cœlibatum tanquam onus suscipiunt, aliisve, profanis sæpe hominibus, imponunt, qui sui se potentes, & libidinem illam domandi capaces, nondum sunt experti, quod horrendam invexit scelerum colluviem & scortandi impuritatem. Erasmus ad Matth. XI. 12. vel arte, inquit, vel metu detruduntur in cœlibatum, ut scortari liceat, uxorem ducere non liceat. Et ad 1 Tim. III. 2. Nunc cœlibes habet mundus plurimos, castos perpaucos. Ecclesiasticum ordinem a matrimonio arcent, cui non satis convenire putant: quasi non providerit Deus, quid deceret suos ministros, & quibus ornamentis excellere deberent sacerdotes. De connubiis sacerdotum V. T. sive inferiores forent, sive summi, cautum erat legibus Levit. XXI. 7. 13. 14. Moses, Aaron, Eli, Samuel in matrimonio vixerunt. Ezechiel uxorem habuit cap. XXIV. nec non Esaias cap. VIII. Jeremiæ id interdicitur cap. XVI. 2. non absolute, sed restrictè ad eum locum, non ratione muneris, ut sanctior foret, sed tantum ob calamitates imminentes, quomodo omnibus illud dissuasit Apostolus 1 Cor. VII. 26. s. In N. T. Apostoli conjugati fuerunt, licet Paulus & Barnabas tales non forent, ille tamen utrique eandem libertatem vendicat, qua gaudebant cæteri Apostoli 1 Cor. IX. 5. 6. sicut ex hoc loco Tertullianus *Exhort. ad castit.* c. VIII. concludit, licuisse & Apostolis nubere & uxores circumducere. Paulus etiam inter Episcopi virtutes conjugium numerat 1 Tim. III. 2. non quasi eligendum ante vocationem necessario uxorem habere oporteat, quæ est Athanasii Vincentii expositio p. 120. 121. 539. sed quod non plures, quam unam habere debeat, quod ideo cautum, quia isto tempore & Judæi & gentes nonnullæ, quæ convertebantur, plures una habere consueverant.

C

XXIV. Apосто-

XXIV. Apostolici Canones Ecclesiasticis matrimonium permiserunt. Neque illud maculam ullam aspergere ministerio, a Patribus est creditum. Liberum fuisse conjugium clericorum Seculo I. II. tertio, ex Veteri Historia Ecclesiastica Celeberrimi Viri Spanhemius Fil. *Introduet. ad Histor. N. T. Sec. III.* & Heideggerus *Concil. Trid. Anat. p. II. ad Sess. XXIV. de Sacram. Matrim.* frequentibus probant exemplis, etiam Tertulliani, monogamiam, ut Episcopis, Sacerdotibus, clero, sic omnibus Christianis injunctam commendantis, in libris *de Exhortat. ad Castit. & Monogam.* Seculo IV. conjugium impune permiffum Episcopis, presbyteris, Diaconis. Synodus Nicena illud permisit, testibus Cyziceno in Historia ejus Concilii, Parisiis impressa cap. III. p. 170. Socrate, Sozomeno, aliis. Cui accedit Canon Ancyranus X. de permisso etiam Diaconis ordinatis conjugii voto, mansuris in ministerio & Diaconatu. Et Gangrensis Concilii Canon IV. contra Eustathianos, damnantes presbyteros *γυναικα ἔχοντες uxorem habentes. Si quis discernit Presbyterum conjugatum, tanquam occasione nuptiarum, quod offerre non debeat, & ab ejus oblatione ideose abstinet, anathema sit.* Sunt ipsa verba Canonis IV. Eliberitani Canone XXXIII. prohibent Episcopis, Presbyteris, Diaconis, Subdiaconis abstinere a conjugibus suis, dum positi in ministerio: supponentes eo tempore conjuges habuisse. Sed abstinere jubebantur in ministerio; sicut viri cum irent Hierosolymam sacrorum causa, abstinabant ab uxoribus, notante Drusio ad 1 Sam. I. 19.

XXV. Sequentibus demum seculis aliis Ecclesiis citius, aliis tardius Pontifices Romani legem cœlibatus obtruserunt, & magna vehementia Gregorius VII. a quo eam etiam Germani acceperunt, teste præter alios Lamberto Schafnaburgensi Monacho *de rebus gestis Germanorum.* Decrevit, inquit, ut presbyteri uxores non habeant, habentes aut dimittant aut deponantur, atque Episcopis Galliarum præcepit, ut ipsi quoque in suis ecclesiis similiter facerent. Adversus hoc decretum, pergit, protinus vehementer infremuit tota factio clericorum, hominem plane hæreticum & vesani dogmatis esse clamitans, qui oblitus sermonis Domini Matth. XIX. non omnes capiunt hoc verbum, & Apostoli, qui se non continent, nubat.... Et dum consuetum naturæ cursum negaret, fornicationi & immunditiei frena laxaret. Quod si pergeret sententiam confirmare, malle se sacerdotium, quam con-

conjugium deferere: Addit, nonnullis visum, ut Archiepiscopum Moguntinum jussu Romani Pontificis hoc urgentem, cathedra episcopali deturbarent, & merita morte multato insigne monumentum ad posteros transmitterent. Ex Lamberto hoc etiam refertur in *parte II. Tom. II. Concil. General.* Et quot malorum causa extiterit lex prohibens conjugium, non modo contra verbum Dei, sed etiam contra æquitatem, quia nulla ratione id prohibere licuit, quod Deus reliquit liberum, agnoscunt ipsi Romani Pontifices passim, atque Scriptores Pontificii; in ipso Concilio Tridentino acriter huic rei reclamatum esse, testatur *Historia Concilii Trident.* lib. VII. & VIII. *Sed longus fio, dum brevis esse volo.* Plura qui desiderat, legat eruditum *Beza Tractatum supra citatum de Polygamia successiva*, a quo hæc materia solide & facunde pertractata.

XXVI. Hoc saltem monemus cum Munstero, Christianis a Judæis objici, quod comburant filios & filias suas, hoc est, monachos & monachas, qui comburantur fornicatione: Fervent enim, inquit, & flagrant desiderio fornicandi, & non possunt exequi. Hæc combustio abominatio est Deo, quam ipse odit: & fornicatio apud minores prophetas vocatur combustio, contra ipsum Paulum, qui dicit, melius esse nubere mulieri, quam uri. Ita Christianos proprio gladio confodiunt Paulum ipsis objicientes. His & similibus offendiculis Romanenses, quantum in se, non parum istius gentis conversionem impediunt. Erasmus clementius tractare suos liberos putat parentes, si quos coelibatui destinassent, pueros etiamnum curarent exsecandos, quam si integros nolentes aut inscios conjicerent in hoc incendium libidinis. Tantum de generali multiplicationis & generationis mandato. Nunc ad alia festinamus.

C A P U T II.

De speciali mandato & conjugii prima Institutione, sive de norma Contractus matrimonialis in futurum a Deo sancita Gen. II. 23. 24.

NE autem post mandatum crescendi & se multiplicandi Cap. I. Geneseos a Mose narratum, hominum & brutorum eadem ratio videretur, & quælibet conjunctio, citra ullam semel conjunctorum obligationem, aut quorundam sejunctionem, honesta censeretur, pergit historicus sacer omnium anti-

tiquissimus clarissime demonstrare, quomodo Naturæ Auctor clarioribus verbis conjugium institui, & speciali lege homines circumscribi voluerit, quo unus mas non promiscue cuivis, sed uni fœminæ sibi delectæ, per totam vitam, fide data matrimonii, potestatem sui corporis faceret. Quam voluntatem naturæ hominis impressam Dominus Deus per Adamum enunciavit, & per Mosem consignari curavit Gen. 11. 24. על כן יעזב איש את אביו ואת אמו ודבק באשתו והיו לבשר אחד. *Ideo derelinquet vir patrem suum, & matrem suam; & adhaerebit uxori suæ, eruntque in carnem unam.* Non solum Adamo & Evæ, primis conjugibus, verum etiam sequentibus omnibus posteris hæc verba attemperata sunt, quandoquidem priora accommodari nequeunt ei, qui nec patrem habuit nec matrem, quos uxoris gratia defereret, sed solum Deum, quem deferere nefas. Absurdum enim est & ridiculum, quod Sabæi Adamum volunt virum fuisse ex viro & fœmina, more reliquorum hominum progenitum. Maym. *More Nevoch. lib. III. c. XXIX. in libris, ait, de religione Nabathæa fit mentio Janbuschari, Zeruhi & Romani, dicuntque* כי הם קורם אדם ושינבושאר היה רבו של אדם הראשון *quod fuerint ante Adamum, quodque Janbuschar Magister fuerit primi hominis.* Quam sane opinionem non hauserunt e sacro Codice, sed libris supposititiis Sethi & Enotchi, teste Majem. loc. cit. Ideoque sine ictu nostro mole sua præceps ruit.

II. Non est quidem hoc præceptum in natura Dei fundatum, sicut tria priora Decalogi præcepta, & quartum de Sabbatho, quod quoad cultus substantiam, naturali æquitate nititur; a quibus præceptis deviantes directè divinæ naturæ contrariantur: sed ex natura hominis a Deo condita fuit, & in sola Dei auctoritate fundatur, cui non alia de causa obsequium debetur, quam quia Deus sibi vult morem geri: adeo ut qui illud transgreditur, non quidem impingat in Dei naturam, sicut qui Deum blasphemat, vel aliud Numen adorandum ponit, sed resistat voluntati Dei manifestatæ, & naturæ rei a Deo constitutæ, atque ita per consequens naturæ Dei, quia sine essentia concipi nequit ejus voluntas, a cuius libertate multa dependent & procedunt præcepta, quæ per naturam Dei etiam aliter se habere potuissent. Siquidem natura Dei non mutatur, aut quidquam fit, quod cum ejus perfectione aut sanctitate pugnet, sive plures uxores habeas, sive unam, modo Deo summo Legislatore aliter instituire vitum fuisset, qui certe nusquam

magis quam in matrimonio ὅπως ἔθηκε τῆ φύσει fines & terminos præfixit natura, ut præclare Chrysoſtomus.

III. Ab arbitrio Dei fluxit modus humanæ societatis, homini præſtitutus, & a principio potuiſſet creariſſe Evam non unam; ſicut potuiſſet multitudinem hominum creare: & ſicut meræ poteſtatis eſt, hominẽ, cum non eſſet, facere, ita meræ poteſtatis eſt, hoc vel illo modo creare. Sed vero deſponſationi conjugũ Adami & Evæ ſubjicitur Lex ſupra memorata, de indivulſa ſocietate; quæ quamvis minorem immutabilitatis gradum obtineat, quam ea, quæ immediate & directe fuit a natura Dei, qualis erat lex de obediendo Deo, eumque ex omnibus viribus diligendo, hominis cordi inſcripta, qua Deum creatorem ſuum, utpote a quo dependebat, diligere & revereri jubebatur; mutari tamen nequit, ex hypotheſi voluntatis divinæ, quæ immutabilis eſt, qua ſemel ſtatutum non poteſt fieri non-ſtatutum.

IV. Cæterum qualis hæc ſit lex de conjugio, poſitiva ſola, an ſimul naturalis vel moralis, dubium videri poſſet. Ideoque operæ pretium erit heic accuratius indagare, an Adam naturæ beneficio, ſuppoſita hac creatoris ordinatione rerumque conſtitutione, conjunctionis maris & tœminæ modum cognoverit, & utrum Deus hic, ſicut in reliquis ſuis operibus, legem naturæ dederit, juxta quam ea regeretur & gubernaretur. Si quis per legem poſitivam intelligat jus mere poſitivum, certo legis arbitrio inſtitutum, vel δόγμα, quod variari poteſt atque temporarium eſt, quale a Deo poſitum de circumciſione, de die ſeptimo ſabbathi, de diſcrimine ciborum, de Paſchate, de lotionibus, & ſimilibus rebus indifferentibus; nemo non videt, hanc legem non eſſe poſitivam dicendam. Hujusmodi enim præceptum poſitivum & arbitrarium unicum tantum homini integro datum Gen. 11. 16. 17. Sin vero per poſitivam hic intelligas, quæ externo mandato tradita, omnes tamen homines, Adami filios obligans, facile largimur uſum hujus termini, quia hac ratione & præceptum fructificationis datum Gen. 1. 28. 1x. 1. quod tamen naturale; atque totus Decalogus, præcepta moralia comprehendens, quæ de moribus & officiis hominum agunt a Deo poſita & ſcripta, juxta quæ vitam omnes inſtituerent. Quemadmodum D. Arcuarius pag. 3. concedit, jus naturæ etiam poſitivum poſſe vocari, quatenus moralitas a voluntate legislatoris proficiſcitur. Neque Adamo per naturam creatione tantum tradita ſunt officia pietatis erga Deum, verum

etiam honestatis erga creaturas, ut cognosceret, quid deberet superiori, quid æquali, quid inferiori, & omnino quid agendum, quidve fugiendum, quia factus est ut princeps cæterorum hominum. Ut taceam, qui Mosem historiam naturalem tantum scripsisse, & conjugium natura notum proposuisse rentur, ob mentis nostræ tenebras, & rationem depravatam, comprobante Daph. Arcuario p. 63. Ita Mercerus Mosem ex Spiritus S. afflatu comma 24. ut cætera attulisse judicat, sicque Spiritui Sancto hæc verba tribui posse, & Deo ipsi, ut hæc sit conjugii institutio & ordinatio & lex inviolabilis, quam Spiritus S. deinceps hominibus proponat ad imitationem primorum parentum.

V. Et revera quod cognovit Adam mulierem, adjutorium sibi conveniens Gen. 11. 23. quale inter cætera animantia non repererat comm. 20. id naturæ beneficio cognovit, non autem positiva aliqua sanctione edoctus fuit, aut edoceri necessum habuit. Nam postquam Deus ipsum consopivit, & profundo sopore, quem vox ^{הסגרת} denotat, quadantenus stupefecit, sive secundum LXX. *ἐπέβαλεν ὁ Θεὸς ἐκστασιν ἐπὶ τὸν Ἀδὰμ Adamum in ecstasi conjecit,* ut exemptam sibi costam non sentiret, ex qua mulierem extruxit, (Abarben. in leg. f. 28. 2.) hujus ille tanquam amabilissimæ sponsæ originem statim agnovit, non conjectura, sed certissima notitia. Talmudici tradunt, *Adamum ad omnes bestias venisse & animantia, sed non refrixisse mentem ejus, donec coierit cum Eva. Jevammoth. fol. 63. 1.* Quod vulgo sinistre interpretantur contra Judæos, quasi Adam prius cum omnibus animalibus coierit, antequam Evam uxorem attigisset. Est autem in editione Basileensi explicatio in margine posita, quod animo & intellectu consideraverit naturam ipsorum, sed cum non satisfaceret ipsi, convertens se ad Evam dixerit, Hoc est hac vice os ex ossibus meis &c Verba editionis Basileensis hæc sunt: *שכא ברעתו והחבונותו על טבעתם*.

VI. Si jam comma 24. cohæreat cum præcedenti, continuetque sermonem Adami, uxorem agnoscentis, quæ Aben Esræ sententia est, etiam naturæ beneficio modum conjunctionis maris & foeminae, à Deo præstitutum cognovisse, & ex hac mulieris formatione, unam uxorem uni viro jungendam, collegisse videtur. Ut ita thesi ad hypothésin accommodata, omnibus suis posteris secuturi mundi leges conjugii edixerit. Alii tamen cum Chrysostomo Adamum, multiplicatum irigenus humanum per congressum viri, & mulieris, prophetia sua & spiritualibus oculis prævidisse putant.

VII. Si

VII. Si vero verba illa com. 24. sint verba ipsius Dei, legem perpetuam de conjugio sancientis, quod non Moses, sed Christus determinavit Matth. XIX. 4. 5. *Opificem (Deum) ab initio masculum & foeminam fecisse & dixisse, propterea relinquet homo patrem &c. quemadmodum R. Sal. Jarchi fatetur, quod נח לאכור שריות לבני נח ויהי הקודש אומרת בן לאכור שריות לבני נח* Spiritus S. hoc dicto nuditates Noachidarum prohibeat. Celebrerrimus Morus scribit, Adamum visione præmonitum continuo pronuntiare potuisse, Hoc quidem os est ex ossibus meis, & caro ex carne mea. Quam vilescunt reliqua animantia ad hanc comparata? congruumque nomen ipsi indidisse, *virissam* appellasse, quod ex viro sumpta sit. Tunc dixisse Dominum Deum, Recte narras, Adame: Et ob hanc ipsam causam derelinquet unusquisque patrem suum & matrem suam, & adhærebit uxori suæ, & illi duo una erunt caro.

VIII. Inde tamen nondum sequitur, hanc legem mere positivam esse dicendam. Cum Deus Opt. Max. in creatione non solum naturam omnium rerum produxerit, verum etiam leges naturæ dederit, juxta quas ea gubernaretur, quæ post lapsum & promissum semen, vim suam non amiserunt; quales sunt, quæ post diluvium repetitæ, cursus siderum, quæque hinc pendent dierum & noctium vicissitudines, & tempestatum anni varietates Gen. VIII. 22. Jer. XXXI. 35. 36. cap. XXXIII. 20. nec non conservatio ac multiplicatio hominum per generationem Gen. I. 28. atque hoc sine observatio conjugii cap. I. 24. Matth. XIX. 5. 6. Etsi enim homo per peccatum facultate vitam naturalem communicandi, & generando propagandi, merito excidisset, Dei tamen longanimitate & benignitate hoc beneficium propagationis redditum continuatumque fuit, Deo matrimonii nexum ante institutum rursus, & quidem duriore mulieris conditione, adstringente. Gen. III. 16. 17.

IX. Adeoque lex illa cap. II. 24. Geneseos ad totum genus humanum manavit, cujus infitas & quasi consignatas in animo notiones illa zelotypiæ affectio, quæ tam viris, quam foeminis inest, indicat. Quemadmodum ipse Ath. Vincentius *Discursu de Polyg.* p. 95. instinctum illum naturalem quidem negat, quo maritus unus una debet esse uxore contentus, de mulieribus tamen concedit, quod illis sit concreatum, uno viro esse contentum, quanquam post lapsum in multis ex mala educatione quasi extinctum. Sed rogo, cur magis foeminis

minis id sit concreatum, quam maribus, una uxore esse contentum? & quidni post lapsum in multis maribus id exstinctum dicamus? ita ut si vir plures uxores, contra primam institutionem duceret, a naturali lege deviaret: haud secus ac si homo jam aliter formetur, ac formatus est primus homo, v. gr. biceps, vel quatuor oculis, deviatio foret monstruosa, & exorbitatio naturæ.

X. Lege illa matrimoniali teneri totum genus humanum, inter alia probatur hoc argumento. Quod primis parentibus, qua primis parentibus, injunctum fuit, id omnes homines absolute obligat. Ratio minime obscura est, quia in horum lumbis omnes fuerunt Act. xvii. 26. Ita autem limbo majorem, quia deinde qua fidelibus, & ad fœdus gratiæ pertinentibus, aliquid potest esse injunctum, quod ex ipsis natos non obliget. Neque speciale & symbolicum præceptum cibarium, quod experiundæ obedientiæ legis naturalis inferviebat Gen. ii. 16. 17. deque colendo paradiso com. 15. constrinxisset totam posteritatem, si homo mansisset integer. Conjunctionem vero unius maris & unius fœminæ esse a Deo injunctam primis nostris parentibus, qua parentibus, asserit Salvator loco supra citato.

XI. Cui argumento & explicationi calculum suum addit Abarbenel, quem operæ pretium est audire in *Pentat fol. 29. 2.*

כפי פשט הכתוב פשוטו מבואר שאמרה תורה שמפני היות הדבר מופלא שנעשה בתחלת הכריאה להיות האשה נעשית מגוף האדם וכשרו הטביע הקרוש ברוך הוא לזכרון זה טבע בכל יוצאי חלציו של אדם שכל איש מהם כשישא אשה יעשה כמעשה אביו הראשון כי כמו שהאדם לא נשאר לו אהבה עם הארמה שהיא אמו ולא עם המטר שירד עליו ונתערב בה בענין תולדו שהוא היה במדרגת האב המוליד ועוב אהבתם ודבק באשתו כן כל יוצאו חלציו יעוב את אביו ואת אמו וידבק באשתו כאלו היו בשר אחר לזכרון אביהם הראשון ואשתו חוה שהיו מבשר אחר:

Simplex & literalis sensus hujus textus evidens est: Lex enim pronunciat, quod initio creationis, fœmina ex Adami corpore, mirabili modo producta, & ex carne ejus facta, Deus Sanctus & Benedictus hanc naturam omnibus, ex Adami lumbis egredientibus, impresserit, ut unusquisque illorum, qui uxorem duxerit, factum illud primi sui parentis imitaretur. Sicut enim Adami amor non amplius ferebatur in terram, quam pro matre agnoscebat, neque in pluviam, qua super eam descendit, eique immixta est in negotio generationis ejus, atque in eodem gradu cum patre gignente erat, sed amore in ea relicto & neglecto, adhesit uxori suæ: Eodem modo quicumque lumbis ejus egrediuntur, deserant patrem suum &

matrem

matrem suam, & adherescant uxori sua, ac si essent una caro, in memoria primi patris sui, ejusque uxoris Eve, qui fuerunt ex una carne. Expressis verbis testatur Abarbenel, hunc esse omnibus insculptum instinctum naturalem, ut primum genitorem suum, in deserendis parentibus, & ducenda una uxore imitarentur. Adeoque concludimus, illud institutum ab initiis naturæ, in creatione homini inditis, esse ductum, cujus vis etiam ad totum genus humanum manarit.

XII. Denique hujus legis vel institutionis ratio ex Decalogo facile probari potest, quia quod lege naturali præscriptum est, nusquam post peccatum Adami perfectius reperitur expressum, quam in Decalogo, unde ita argumentari licet: Ad quam legem pertinet adulterium, ad eam etiam conjugium spectat. Quia contraria sunt sub eodem genere, & præcepta negativa, actum vitiosum interdicens, complectuntur contraria affirmativa, actui vitioso oppositum jubentia, sicut conjugio adulterium opponitur. Quis autem dubitabit, quin adulterium pertineat ad legem moralem, non mere positivam? Cum omnia vitæ officia, quæ septimo Decalogi præcepto continentur, ex principiis & fundamentis naturæ duci queant. Quæ etiam ratio est, quod Judæi illud præceptis Noachidarum annumerent, ad quæ tamen perperam legem naturalem restringunt, & hanc sola traditione constare, & augmentum capere statuunt: Cum sit ex æterno autographo quasi perpetuum chirographum, vitæque nostræ regula sempiterna. Eiusdem igitur erit naturæ conjugii institutio, cujus est adulterium, septimo Decalogi præcepto prohibitum.

XIII. Quibus ita expensis, non video, cur Illustris Auctor magni Operis *de Jure B. & P. lib. 11. c. v. s. 1x. 3* & ad Marc. x. 8. commentario existimet, ex prima illa conditione, qua uni mari foeminam non nisi unam Deus attribuit, satis apparere quid optimum sit, Deoque gratissimum, & hinc sequi, semper id fuisse egregium & laudabile: non tamen ut aliter facere nefas esset, quod lex ea de re nulla illis temporibus extiterit, sed nova a Christo condita sit. Atqui sana ratio, sive dictatum rectæ rationis, quod ipsi est jus naturale, suadet & jubet, ut homo semper in tota vita sua exequatur omne id, quod optimum esse judicat: Qui igitur placere & gratus esse potest Deo, qui aliter facit, & non quod optimum, Deoque gratissimum est, sectatur? Neque Servator

conscientiam Judæorum provocaret ad primum illud principium, si non semper illud optimum esse judicaret. Deinde falso supponit, conjugii Institutionem, quam admittit, vim legis non habere, sicut nonnulli distinguunt, inter institutionem & præceptum, sive legem, quod institutio tantum, quid Deo placeat, ostendat, nihil autem jubeat aut vetet, quod tamen falsum esse hic cum Musæo agnoscit D. Arcuarius p. 66. 67. omnem institutionem vim legis habere statuens. Quæ enim est, si hæc non est lex, quam Deus in creatione rerum dedit, & cui conformem vitam tot gentes instituunt? Adde, supponi, non probari, nova præcepta a Salvatore esse addita præceptis legis, cum quæ ad hoc stabilendum adferuntur, omnia jam olim in lege præcepta sint vel prohibita, quod solide & erudite demonstravit magnus Theologus Frid. Spanhemius in *Dubis Evangelicis*, unde hic abstinemus a digressionem.

XIV. Quæ cum ita sint, ad ipsam jam institutionem sive legem veniamus, & singula verba accuratius examinemus ac enucleemus. Imperavit Deus 1. conjunctionem *וְאִישׁ וְאִשָּׁה* *vir & uxor*, sive *virisse* (si has voces latina lingua patiat) sive viri & mulieris: non viri cum bestia, specie diversa; neque etiam viri cum viro, sexu eodem, sed viri cum foemina, ejusdem speciei & conditionis, sed sexus diversi. Hinc *masculum & foeminam creavit eos* Gen. 1. 27. Additur Gen. v. 2. *vocavitque eorum nomen אדם hominem*. Vatablus non male observat, eo ipso individuum mariti & uxoris societatem commendari; hoc enim dicendi genere significari, post ordinatum conjugium fuisse virum & uxorem instar unius hominis. Hisce igitur nominibus, quando conjuges dicuntur *vir & uxor*, interdicta est bestialitas & Sodomia, a Sodomitis & Romanis olim perpetrata, & gentium Apostolo damnata Rom. 1. 26. 27. & cum ambo vocantur *אדם homo*, Polygamia prohibita est; qui se mutuo tanquam unam personam considerant, dum maritus uxorem considerat tanquam seipsum in foeminino genere, ipsaque maritum tanquam seipsam in masculino, quod suo loco porro discutiendum.

XV. 2. Conjunctionem mandat unius viri & unius mulieris, non virorum & uxoris eorum, neque maris & uxorum ejus. *אישׁ* enim dicitur *וְאִשָּׁה* *vir & mulier*, uterque in singulari numero. Non masculinum & multas foeminas (ait Chrysostomus in *Matth. hom. xxxii.*)

ut

XVII. 3. Lex conjunctionem liberam non coactam indigitat, verbo יִגְנוֹבֵב i. e. *deseret* libere domum paternam, non יִגְנוֹבֵב cogetur deserere; & *adhærebit*, libera pariter voluntate, non autem cogetur adhærere. Igitur neque bruto & cæco impetu concurrant, neque a parentibus liberi sine causa cogantur. *Quia uxor est fœderis tui* Mal. 11. 14. Fœdus autem est pactio mutua, liberissimo consensu inita, quæ deliberationem & consultationem postulat cum amicis. 4. Non indefinite cuique obviæ adhærebit, aut alienæ, aut promiscuæ, aut multis uxoribus, ideo notanter & signatius dicit וְאִשָּׁתָּא *uxori suæ*, non uxoribus suis. Quod procul dubio dixisset Deus, si Polygamiam approbasset in posteris Adami, de quibus hæc lex intelligenda. Si enim *suæ* adhærescat, quam eligendo suam fecit, ergo non promiscue, cui vult. Ut ita rursus Polygamiam, scortationes & adulteria hic prohibita esse constet.

XVIII. 5. Conjunctionem exigit arctissimam, verbo קָרַב *glutinis & bituminis instar adhærebit*, seu agglutinabitur, quam emphasin etiam expressam dederunt LXX voce προσκολληθησονται, sicut κόλλα & *gluten* res duas adeo arcte conjungit, ut non duas, sed unam esse putes; uti de polypo refert Ulysses Aldrov. quod ita rebus adhærescat, ut inde avelli non possit, & quamcunque rem apprehenderit, tam firmiter teneat, ut agglutinatus videatur, quo nonnulli amoris firmitatem intelligendam contendunt. Arctissima hæc adhæsiō non tantum est interna cordis Deut. x. 12. 20. Psal. LXXIII. 9. verum etiam externa corporis 1 Cor. VI. 16. 17. de utraque videtis Gen. XXXIV. 3. *adhæsit animus Schechem ad Dinam filiam Jacobi, quam compressi concumbens cum ea*, com. 2. Vox Hebræa קָרַב talem rerum coadunationem denotat, qualis est in metallis, quæ ferruminantur Esa. XLI. 7. conf. 1 Reg. XXII. 34. 2 Par. XVIII. 33. Psal. CII. 6. CXXXVII. 6. Job. XIX. 20. XXIX. 10. Prov. XVII. 24. 2 Reg. V. 27. Ruth. I. 14. II. 8. Ex quibus judicare promptum est, præter dilectionem uxoris, & amorem conjugalem, quo maritus uxorem tanquam os & carnem suam complecti, fovere & nutrire tenetur Eph. V. 28. 29. simul individuum adfociationem, nec non corporum conjunctionem intimari, quod & sequentia verba, *erunt in carnem unam*, clare demonstrant. Quam indivulsam copulam Deus etiam innuit Gen. II. 18. *Faciā ei auxilium כְּנָגוֹ juxta ipsum*, jugiter consistens coram ipso, quod ipsi conveniat, ut id diligat tanquam se ipsum.

ipsum. Quomodocunque interpreteris, ex hac & conglutinationis phrasi, quæ teste R. Sel. in *Michlal* מִיחְלַל *consociationem* & *conjunctionem* denotat, abunde liquet, Polygamiam, divortium, stuprum & adulterium iterum esse interdicta. Quia conjugia foederum instar sunt inviolabilia.

XIX. 6. Imperavit Deus conjunctionem tam arctam, & tam firmum foedus matrimonii, ut vir parentis familiam relinquere debeat quoad cohabitationem, quo novam cum uxore constituat, & vice versa Psal. XLV. 11. *Obliviscere domus paterna tua*: Magna licet sit conjunctio inter liberos & parentes, quorum pars illi sunt, major tamen est ex instituto divino inter conjuges. Ex qua tam arctæ amicitiae institutione non tantum apparet, Deo gratissimum esse, ut perpetua sit ea conjunctio, concedente Grotio, verum etiam eo evincitur, jam tunc a Deo imperatum, ne illa amicitia, alias superinducendo, violaretur, aut foedus illud solveretur, quod ille negat. Neque tamen illud præceptum juri naturali & divino de honore parentum contrarium centeri debet, siquidem patrem & matrem deserere, non est debitum honorem, amorem, reverentiam, obedientiam & operam parentibus denegare, sed quoad domicilium se separare, & familia parentum deserta, uxori cohabitare, exemplo Judæ Gen. xxxviii. Recte Aristoteles 1. *æcon.* 111. *Uxori post parentes vir honorem habet præcipuum.* Quo sensu intelligendum illud Ecclesiastici 111. 17. *tanquam blasphemus est, qui derelinquit patrem suum*, scilicet non quotidianæ cohabitationis, sed dilectionis, curæ, sustentationis, & reverentiæ ratione. Quoad reverentiam & obedientiam impensius & intensius diligendi sunt parentes, quam uxor, vi juris naturalis & Decalogi v. præcepto. Sed quoad domesticam societatem, & cohabitationem, adfectuum, corporis, proles, vitæ denique totius communionem, maritus plus diligere tenetur uxorem, vi hujus præcepti, tanquam suum ipsius corpus, atque adeo tanquam semet ipsum. Quod Paulus urget Eph. v. 28. 31. 1 Cor. vi. 16. & 3. Esdr. 1v. 25. Si vero parentes hunc nexum sine causa impedire aut dissolvere conentur, illis etiam hac in parte renunciandum, cum potius & antiquius sit hoc vinculum, quam præceptum v. Decalogi.

XX. D. Arcuarius p. 69. 70. amorem viri erga uxorem præ-

D 3

ferri

ferri quidem fatetur amor erga parentes, sed non amor parentum erga liberos; hunc esse multo vehementiorem contendit, ex Esa. XLIX. 15. & tamen a parentibus amari posse non modo unum, sed plures plenissime. Neque hic præceptum dari autumat de deserendis parentibus, sed Adamum tanquam Prophetam prædicere, virum hoc facturum, non autem probare, ut fiat; non enim esse deserendos parentes, si desertio de filiali amore & obedientia intelligatur. Ad quæ respondemus primum, quod propensi quidem sint parentes in prolem, præcipue matres, non tamen æquali amore filios omnes complectantur. Maximus amor est, cum in uno solo occupatur. Qui enim plures habet liberos, minus singulos diligunt, cum æqualiter in omnes amor illorum effundatur; qui vero in unicum tantum confertur, longe est vehementior, quod Poeta in comparatione expressit: sicut pater suum filium amplectitur, venientem ex longinqua terra, sic Telemachum Eumæus. *Hom. Odyss. lib. XVI.* quemadmodum Penelope Homericæ ἀγαμία sua tam diuturna comprobavit, quia novis nuptiis filium suum deserere, imo quodammodo amorem illum suum exuere cogebatur, ut in aliam prolem illum conferret, ideo in ea viduitatis conditione remanere maluit, ut Homerus loco citato pluribus refert.

XXI. Quod alteram objectionem attinet, præceptum non datum esse, sed meram prophetiam de re futura sive bona sive mala, id supra aliter demonstravimus ex Matth. XIX. & Hebræorum interpretatione. Futurum in lingua Hebræa passim pro eo, quod debet fieri accipitur, sicut Malach. I. 6. *honorabit, timebit*, id est, honorare, timere tenetur. Conf. Gen IX. 6. Si ergo tanta sit vis conjunctionis viri & uxoris, ut fas sit propter eam parentes relinquere, & eis non servire, non potest non esse injustum, si quod uxoris est corpus, alii sceminae tradatur. Si enim pater & mater uxori non faciet controversiam, quo minus integre adhærescat vir uxori suæ, qui id faciet secunda tertiave scemina, aut concubina?

XXII. 7. *Isidoro deseret* *patrem suum & matrem suam*, interdixit Deus conjunctionem in linea ascendente, quod observant Chaldæi paraphrastæ ad unum omnes. Onkelosus hoc modo interpretatur: *על כן ישבוק גבר בית משכני אביו ואמיה: propterea relinquet homo cubile patris sui & matris sue.* Pseudo-Jonathan. *על כן ישבוק גבר ומתפרש מן בית נדמכיה דאבוי ודאמיה: ideo relinquet vir &*

carne, id est hominem, qui Rabbiniis בשר דמי perque Rabbiniſimum in N. T. σαρξ και αιμα *caro & sanguis* dicitur Matth. xvi. 17. Heb. 11. 14. Atque ita Æthiopica verſio eleganter locum noſtrum exprimit. Matth. xix. 5. *Erunt ambo* אֶחָד: שָׁר: וְאַחַד: דָּם: *una caro & unus sanguis*, i. e. unus homo. Arabs & Perſia vertunt: *erunt ambo corpus unum*. Inde vetuſtiores Karæi nomen apud recentiores forſati ſunt תּוֹךְ הַרְכוּבַת מַגִּיסְרוֹרִים *Magiſtrorum inſitorum ſeu unione conjunctorum*, quoniam conjugum perſonam alteram in alterius ſic inferi, ſeu utramque in unicam conſlari voluerunt, unde & מְרַבְּבִים *inferentes* aut *unione conjungentes* ſæpius dicuntur. Pariter in *Sohar* col. 158. in *Levit. Conjunctio maris & ſæmina vocatur Unum*. Quomodo Polygamia, divortia, & ſimilia ante notata hic rurfus interdicitur occurrunt.

XXV. Quibus omnibus probe penſitatis, ſatis, opinor, clarum eſt, non niſi conjugium inter duos hic tanquam licitum declarari, & inceſtum unum hac lege ita deſcriptum & vetitum, ut plures iisdem verbis contineantur. Hinc neutiquam probanda eſt Hugonis interpretatio, ſenſum verborum Gen. 11. 24. eſſe, cum omnibus, præter patrem & matrem, conjugium poſſe copulari. Si ita reſtringenda forent, ſequeretur, interdicitur eſſe viro patrem ſuum in uxorem accipere; de ſolo enim viro ſermonem eſſe, liquet; Quod omnino abſurdum eſt. Ideoque ſicut idem de uxore per conſequentiam intelligendum, quemadmodum Chriſtus in genere de ἀνθρώπων ὁ *homine* explicat Matt. xix. 5. nec non Paraphraſtæ Orientales, ita per conſequentiam plures inceſtus prohibiti cenſeri debent.

XXVI. Neque ab hac noſtra explicatione abludunt Hebræorum Magiſtri. Jarchium ſupra audivimus, *Verbis illis uſum eſſe Spiritum S. ut Noachidis, ſeu univerſo generi humano interdicerentur concubitus inceſti*. Idque ad mentem Veterum, *Bereſchit Rabba* f. 12. 3. *Agglutinabitur uxori ſua, non autem uxori proximi ſui, neque beſtia*. Pluribus id exprimunt *Talmudiſtæ Gem. Babyl. tit. Sanhedrin. c. vii. f. 8. 1.* על בן יעוּב אישׁ את אביו ואת אמו רבי אליעזר אומר אביו אחות אביו אמו אחות אמו רבי עקיבא אומר אביו אשת אביו אמו נמשׁך ודבק ולא בזכר באשתו ולא באשה חבירו והיו לבשר אחד מי שנעשׂין בשר אחד יצאו בהמה וחיה שאין נעשׂין בשר אחד *Propterea deſeret vir patrem ſuum & matrem ſuam: Rabbi Elieſer inquit, Patrem ſuum, id eſt, ſororem Patris ſui; matrem ſuam, h. e. ſororem matris*

matris sua. R. Akiba ait, Patrem suum, i. e. uxorem patris sui (nempe novercam) matrem suam, i. e. matrem absolute dictam: & adhærebit, non autem viro; uxori sua, non autem uxori proximi sui; & erunt in carnem unam, qui nempe sunt caro una. Unde excipiuntur jumenta & fera, quæ non sunt una caro. Suffragatur Maymon. hilch. melach. c. ix. Neque multum diversus est Abarbenel in Leg. t. 29. 1. 2. Cum ergo e numero præceptorum Noachidarum erat, ut abstinerent ab incestis, & vagas libidines fugerent, quisque suæ uxori adhæreret, non bestiarum more, in quamlibet fœminam exardescerent, hoc adversus Polygamiam etiam facit.

XXVII. Hic tandem quæstio moveri posset, annon Deus hanc ordinationem naturæ abrogaverit, servum jubens anno septimo e domo herili solum egredi, uxoremque & liberos domino relinquere, si herus ei ancillam in uxorem dederit Exod. xx. 4. Verum enimvero considerari oportet, hanc legem, licet varia instituta politica inveniantur Exod. xxi. xxi. xxi. quæ pleraque æquitate naturali nituntur, ad Judaicam spectare duntaxat politiam, & ex earum esse numero, quas Christus ob duritiem cordis datas esse pronunciat Matth. xix. 8. Etenim isto in matrimonio aliquis defectus erat, & displicens quid Deo. Herus servo alienigenam in uxorem dabat, jureque domini jungebat, non ut familiam constituerent, sed ut liberos hero suo generarent. Hinc ei tale jus in servum. Non potuit uxor illa, de qua agitur, esse e filiabus Israelis; tunc enim hero eam nec nuptui dare, cui vellet, nec eam sibi cum liberis mancipare, abeunte marito, integrum fuisset, quia idem jus Hebræo & Hebrææ Deut. xv. 12.

XXVIII. Sententiæ huic suppetias adfert illa expositio Abarbenelis in Pentat. fol. 178. 3. Quod si servus non sit uxoratus, hero integrum est, ipsi ancillam Cananeam dare, ut ex ea filios gignat; ideoque si Dominus ei det uxorem, nempe Cananeam, quæ ipsi pariat filios aut filias, non exhibunt cum ipso, quia hujus Domini servi sunt. Atque de servo & serva Cananeis scriptum legitur, quod debeant servire omnibus diebus suis (Levit. xxv. 46.) Et propterea hac uxor cum natis suis erit domini ipsius, quandoquidem sunt Cananei. Ille vero scilicet servus Hebræus, exhibi solus corpore suo. Et exinde cognoscis, illud (comm. 3.) si corpore suo venit, corpore suo exhibit, esse intelligendam de uxore Hebrææ vel Israelitide, sed (com. 4.) intelligitur Cananea. Hujusmodi ergo conjugium legitimum non fuit, neque Deo gratum.

oia

E

Ideo-

Ideoque mirum non est, permittere Deum, ut talis deseratur uxor, & maritus ab ea ac liberis, tanquam propriis visceribus, in pœnam divellatur, ne genus sanctum cum profano permisceatur Deut. xxv. 10. Neh. xlii. Esr. x. Si vero Judæus eam omnino retinere voluerit, coram magistratu, post libertatis suæ renunciationem factam, perforata aure, perpetuo servitio defungi debuit, quod iterum grave accidit. Quo alludi videtur Psal. xl. 7. Tantum de genuino institutionis sensu, qui tamen infra clarius, discussis adversariorum objectionibus.

CAPUT III.

Utrum Gen. I. 28. conjugium sit institutum, ut contendunt Polygami, an vero Cap. II. 24.

I. SENSU legis investigato, instituti ratio postulat, ut argumenta, quibus sanctam hanc institutionem Polygamix patroni supra nominati impetere non cessant, discutiamus, & munimenta ac præsidia, quibus Theophilus, inde a Thesi xvi. usque ad xxxii. *polygamiam simultaneam virilem*, sive conjunctionem unius mariti cum pluribus uxoribus, divinæ creationi, seu primæ conjugii institutioni non repugnare, magno molimine probatum ivit & stabilire conatus est, subruamus. Dissimulatis enim fere verbis primi instituti Gen. II. 24. quæ nobis ubique, ipsis nunquam sunt præsidio, solummodo inculcat legem illam generalem Gen. I. 28. *Crescite & multiplicamini*, in qua propugnaculum omnium firmissimum se habere putat, aliaque id genus, quæ propugnandæ suæ hypothese maxime inservire judicat.

II. Cum quibus conspirant, quæ Athanasius fusius edisserit ad thesin secundam p. 17. & sextam decimam p. 100. 145. 146. 493-496. nimirum illam conjugii institutionem non esse demum factam cap. II. sed I. 28. Geneseos; ex secundo capite tantum colligi mutuam adhæsiorem, & indissolubile vinculum conjugii, ex cap. III. dominium mariti in uxorem absolutum, illimitatam uxoris subjectionem, & partum dolorosum, ex cap. IV. numerum uxorum pluralem, Deo non ingratum, sequentibus capitibus, Abrahami, Nachoris, Esavi & Jacobi exemplis confirmatum. Addit Simeonis, Elkanæ, Gideonis, Saulis, Davidis, Salomonis exempla polygamica, atque ex his omnibus naturam conjugii explicandam esse.

esse docet. Unicum exemplum Adami Gen. 11. non sufficere, quasi esset unica totalis & adæquata norma omnium de conjugio occurrentium controversiarum. Neque ex eo, quod Christus Matth. xix. alleget Caput. 11. Geneseos, & primum conjugium Adami, consequi, esse tum institutum, quemadmodum ex eo, quod Petrus conjugium Abrahami, & Paulus fidem Abrahami Rom. iv. allegent, non sequitur, illa tempore Abrahami demum institui cœpisse. Huc omnia redeunt, quæ urget, ad probandum, capite 11. Geneseos conjugium non esse institutum: quibus tamen subruendis munimentis, machinis non est opus, ut quæ mole ruant sua.

III. Ut igitur primum intelligamus, ex quo Capite norma conjugii explicanda sit, expendatur, quæso, & paullo diligentius inspiciatur historicus ordo Mosaicæ narrationis, quam ipsa temporum ratio exhibet, quo pacto, quid veritati consonum, quid dissonum sit, manifestum fiet; siquidem ex non observata Mosaicæ narrationis serie hoc figmentum pullulare videtur. Exactum ordinem Moses observavit in iis, quæ primis septem diebus mundi facta sunt, quia singulis diebus sua sigillatim opera, suosque eventus adscripsit. A capitis 1. com. 1. ad cap. 11. com. 3. series immutanda non est. Quæ sequuntur, a capitis secundi commate 4. usque ad finem capitis, citra ullam temporis notationem scripta sunt, ut liqueat, non eo ordine gesta, quo recensentur, sed primo illi septiduo, convenienti loco, singula interserenda.

IV. Notandum itaque, sexto die creationis, post animalia terrestria, hominem productum, secundum utrumque sexum, quæ productio in genere facta traditur Gen. 1. 27. sed particulariter mox describitur productio viri cap. 11. 7. 8. 15. 18. & mulieris comm. 21. 22. cum annexa lege matrimoniali comm. 23. 24. quam ordine excepit id, quod legimus capitis primi commate 28. saltem quantum ad homines attinet; Deum nempe illis benedixisse, fructificationis & multiplicationis præceptum dedisse, dominium in animantia concessisse, de cibo providisse comm. 29. 30. & eum fructus arboris scientiæ boni & mali utrique prohibuisse cap. 11. 16. 17. ut ex filo narrationis sequitur. Evidens enim est ex contextu, verba Gen. 11. 21. 22. 23. 24. quibus Evæ productio, ejusdem ad Adamum adductio, & lex matrimonialis exprimitur, tam arctò inter sese cohærere vinculo, ut divelli, aliæque intercedere nequeant. Neque etiam benedictio solum Adamum

respicit, sed simul Evam, quæ præcedenti commate 27. producta legitur.

V. Catharinus putat die septimo conditam, quia Gen. 11. 2. complevit Deus opus die septimo. Id autem contra cap. 1. 27. statuitur. Cl. Burmannus, qui nunc *εν αἰγίοις*, existimavit quidem, Evam die sexto non esse creatam, eo quod animalibus prius nomina imposita, aliaque augusta & varia opera peracta sint Gen. 11. 8. 15. 19. quæ uno die fieri non potuerint. *Synops. Theol.* l. 1. c. XLII. §. 115. Ast hæc difficultas facile removetur, si perpendatur, quod licet non omnia momento, brevissimo tamen tempore, expedita sint Psal. xxxiii. 9. & sex dies, quibus omnia condita, non artificiales, sed naturales lucidi fuerint; animalia quoque, quorum exactissimam naturæ cognitionem habuit, iussu creatoris prodierint, neque somnus Adami, & Evæ fabricatio aliquot horas duraverint. *Abarbenel in Pentat.* fol. 38. 4. *eodem*, inquit, *die, quo Deus creavit Adamum, etiam uxorem ejus condidit, eis benedixit & nomen collectivum Adam ipsis imposuit.* Ex quibus omnibus satis apparet, frustra supponi, mandatum illud *crescendi* Gen. 1. 28. sicut in narratione Mosaica antecedit, revera antecessisse institutionem, sive verba illa Gen. 11. 24. Hæc est una solutio.

VI. Huic accedit, quod capite primo omnia Dei opera strictim continua ferie a Mose percenteantur, secundo autem exegetica instituatur *ἀνακεφαλαίωσις*, non omnium, quæ dixerat, sed eorum duntaxat, quæ hominem concernebant, & ad ejus historiam contextendam faciebant. Sive igitur cum nonnullis dicas, verba illa Gen. 1. 28. esse benedictionis potius quam jussionis, quod tamen aliter demonstratum; sive cum Hebræis distinguas mandatum solis hominibus datum, ut Deus tam nobilem creaturam affatu & manifestatione sui dignatus, brutis autem animalibus solummodo benedixisse statuatur; sive leges tam brutis, quam hominibus, istis verbis latas censeas: hoc saltem evidens est cuique textum inspicienti, capite primo enarrari benedictionem communem, sive leges generales, cum homines tum bruta concernentes, quarum prima est lex de multiplicatione per generationem, in qua Deus concursum suum promisit sua benedictione, quæ generalis admodum est, quemadmodum comm. 11. 12. ipsis arboribus Deus benedixit, & virtutem se multiplicandi attribuit. Lex secunda est dominii ab hominibus in bruta exercendi com. 28. Tertia cibaria com. 29. 30.

VII. Sed

VII. Sed vero capite secundo Geneseos ea, quæ hominem attinent, amplificat & specialius enarrat, atque ea occasione etiam nonnulla non sexto, sed & præcedentibus diebus facta, a com. 4. ad finem. Expositæ igitur hominis creationi com. 5. 6. 7. subjungit gubernationem com. 8. seqq. quæ speciales leges indicat, quarum duabus prioribus, de labore & cibo comm. 15. 16. 17. occasionem dedit paradus comm. 8. seqq. Tertiæ vero speciali legi de conjugio, quod describit a modo contrahendi, scilicet consensu contrahentium, & a norma contractus in futurum sancita a Deo comm. 24. occasionem præbuit creatio mulieris, cujus causa erat indigentia hominis, comm. 18. ac modus creationis, si- ve formatio mulieris ex viro com. 21.

VIII. Ut ergo generalem legem cibariam Deus homini dedisse, & omnes herbas, omnesque fructus arborum ordinasse dicitur Gen. 1. 29. Capite 11. autem com. 16. 17. illam limitasse, & unius arboris fructum prohibuisse legitur; ipsaque lex amoris erga creaturas connata, post lapsum restrictionem accepit, Deo quorundam odium præcipiente Gen. 111. 15. ita quoque legem multiplicationis generalem, capite primo datam, Mo- tes enarrat: sed secundo capite lege speciali homines circumscri- ptos, testatur, dum creator generi humano conjunctionem unius maris & unius foeminae, eamque liberam, arctissimam & indis- solubilem imperavit, qualis non est conjunctio brutorum, de quibus latius theses superiores.

IX. Quod autem conjugii naturam explicandam esse autem, non tantum ex capitibus primo, secundo & tertio Gene- seos, verum etiam ex capite quarto & sequentibus, nec non exemplis Abrahami, Nachoris, Esavi, Jacobi, aliorum, id fal- sissimum esse, nemo non videt. Confundit enim principium, quod ultra tertium caput Geneseos non est extendendum, cum principiato, reliquis capitibus comprehenso. Origines rerum, earumque leges & gubernatio capite primo & secundo recensentur, sed capite tertio origines restitutionis, & quadantenus nova gubernatio; atque ita hisce tribus capitibus prioribus, omnium operum Dei *Principium* exhibetur, quod Christus respicit. Matth. XIX. 4. 5. Atque hæc ratio est, quare illud alleget, nobisque sufficere debeat unicum exemplum primi hominis, quod natu- ram conjugii explicet, ejusque normam constituat. Quod clarius est, quam ut longa demonstratione uti necesse sit.

E 3

X. Sed

X. Sed enim quarto, & reliquis capitibus Geneſeos, nihil legitur de conſtitutione naturæ, vel nova a Deo introducta gubernatione, cum a Moſe recitentur, quæ poſt dies principii (quos *tempora ſecularia* Rom. xiiii. 25. 2 Tim. i. 9. excipiebant) facta ſunt & inventa in mundo; & potiffimum quæ in Eccleſia geſta, ſicuti cap. iv. 17. ſeqq. propagatio ſeminis ſerpentis, quod Gen. iii. 15. fundatum narratur, a quo deducti filii Dei cap. vi. 3. Peccatur ergo Elencho parium, Dei & Adami integri exemplum norma, non Lamechi & aliorum. Neque valet conſequentia a facto cum mandato ad factum ſine eo. Exempla hominum, etiam ſanctorum, ſemper ſunt exigenda ad exemplum Dei & Chriſti Salvatoris, antequam ea ſecure & bona conſcientia imitari liceat, docente Apoſtolo Eph. v. 1. 1 Theſſ. i. 6. 1 Cor. xi. 1. Facti ſunt, non juris, praxeos, non legis, nec regula eſſe poſſunt, uti eſſe debent præcepta. Unde intelligitur, quo jure *Athanaſius* ſimbriam legis hac in parte extendat, velitque a Deo præcepta vel probata, quæ minime talia.

XI. Si quærat de natura & norma cultus divini, & juſtiæ erga homines exercendæ, ad leges illas Exodi xx. xxi. xxiii. aliſque in locis enarratas, recurrendum, quia non deſunt Sanctorum exempla, qui verum licet Deum coluerint, habuere tamen ſuos nævos, ut multis demonſtrari poſſet. Sufficiat nobis allegaſſe unicum exemplum Aaronis, vitulum aureum, contra expreſſas leges recens latas, formantis & colentis Exod. xxxii. De lege Iſraëlitarum regibus præſcripta Deut. xvii. 14. ſeqq. 1 Sam. x. 25. non eſt judicandum ex facto nonnullorum, qui eo ſunt abuſi, dominium vertendo in tyrannidem, poteſtatem in licentiam, ſicut prædictum 1 Sam. viii. 11. Et manifeſtum eſt, quo longius abſuere mortales a primo initio conſtitutæ Eccleſiæ tam in V. quam in N. T. eo gravioreſ irrepiſſe erroreſ; quod multis illuſtrari poſſet exemplis cum ſacris tum exoticis, ſicut ſeculo quinto, & ſequentibus poſt Chriſtum natum, nova ſenſim Chriſtianiſmo facies inducta. Neque prima mundi ætate & infantia, negari poteſt in actionibus & operibus impietas, in cultu idololatria, tyrannis in politia, in ſocietate libido, promiſcua Venus, unde Sethitarum ad Cainitas defectio Gen. vi. 1. quibus procul dubio vitiis annumerari debet Lamechi Cainitæ Polyga-

Iygamia Gen. 1 v. de quo sicut & reliquis allegatis exemplis, postea plenius & prolixius.

XII. Mirari subit, *Ath. Vincentium* ausum esse dicere, ex eo, quod Christus Matth. XIX. 4. 5. alleget primum *principium* Gen. 11. 24. non sequi illud tunc esse institutum. Id extra controversiæ aleam positum est, dictionibus istis ἀπ' ἀρχῆς a *principio*, Salvatore initium mundi, naturæ a Deo institutæ, & rerum omnium ortum indigitare: neque enim aliter locus iste explicari potest, si audiatur Syrus interpres, qui voces illas per מן בראשית expressed, digitum intendens in primam vocem מן בראשית in *principio* Gen. 1. 1. qua principium generale omnium rerum denotatur. Syriace autem Christus locutus est. Apud Marcum cap. x. 6. hanc addit explicationem, ἀπὸ δὲ ἀρχῆς κτίσεως a *principio vero creationis*, sive rerum conditarum, marem & fœminam fecit Deus; idemque ἀρχὴν κόσμου, *principium mundi* vocat Matth. XXIV. 21. quod est ראשית דבר *principium via ejus* Prov. VIII. 22. cum ad opera externa progressus est Deus. Id autem late sumitur de sextiduo integro Gen. 1. quo producta cœlum & terra Neh. IX. 6. & jacta mundi fundamenta Eph. 1. 4. Apoc. XIII. 8. cui accedebat septimus dies Gen. 11. 2. quo finito, a principii descriptione Moses abstinuit.

XIII. Christo igitur ad illud principium, ad illum ordinem Dei, hæc personas, Adamum & Evam, desponsantis, Gen. 11. 24. conscientiam Phariseorum provocante, quis dubitet, conjugium tunc esse institutum? quod etiam non negat *Daph. Arcuarus* pag. 59. seq. cum primis pag. 65. 66. verba multiplicationis Gen. 1. conjuncta esse cum verbis institutionis Cap. 11. quamvis diversis capitibus narrentur, non posse tamen seorsim intelligi, quemadmodum a nobis id supra demonstratum. Neque quisquam inficias iturus est, plerasque leges omnium rerum, ex primis legibus creationis petendas esse, quia *opera illa omnia Deus sapienter fecit* Psal. CIV. 24.

XIV. Et facile poterit quivis non omnino hebeti ingenio præditus intelligere, longe aliam esse rationem exempli Abrahami & Saræ, quod *Athanasius* ex 1 Petr. 111. 6. producit, cum illud Apostolus non proponat tanquam normam conjugii, aut tanquam principium & institutionem, sed ad Judæos dispersos scribens, mulieribus inculcet subjectionem, quo fine non poterat magis conveniens

niens exemplum citare, quam Abrahami & Saræ, in quod intueri jubentur *Jes. LI. 2.* ut quorum facti essent & esse vellent filii & filia, unde Abraham totius generis parens appellatur *Rom. IV. II. 12.* sicut Sara mater *Jes. LI. 1. 2.* quæ viri potestatem agnovit, & suam subjectionem professâ, virum Dominum appellavit *Gen. XVI II. 12.* idque juxta principium & institutionem *Gen. I II. 16.* Quamvis illic conjugium non institutum, sed major mulieri subjeçtio mandetur, marito ampliore dominio tributo, quod onus conjugio accessit, cum a nativa perfectione degenerans variando regimini causam dedit.

XV. Mulier enim docendi provinciam usurparat, hinc Deus novas in eam leges tulit, pœnam definiens, qualis præter alias hæc est, quod non amplius societas, sed subjeçtio futura sit, quæ ante voluntatis, nunc servitutis. Hæc est *תפוש* *discursatio tua*, ut cum desiderio, quemadmodum vertit Onkelos, ad mariti placitum movearis; vel *appetitus tuus*, qui ante erat meri amoris, nunc etiam servitutis erit, cum molestia conjunctæ, nec sine lucta & repugnantia, qua mulier dominium viri tolerare, seque submittere tenetur, siquidem, recte notante Grotio, libertatis ejus immunitio ista locutione significatur. Inter homines Deus dominium partitus erat *Gen. I. 26. 27. 28.* muliere constituta socia, utpote quæ tunc nondum fuit vas infirmius, quod demum post lapsum evasit, peculiaribus infirmitatibus, & huic pœnæ obnoxia, ut maritus ei dominaretur & imperaret, pro eo, quod huic præceperat comedere de fructu vetito, quæ pœna est mensura pro mensura, sicut interpretatur vocem *תפוש* R. Bechai in *Legem* f. 13. 4.

XVI. Fallax ergo consequentia: Si allegante Christo *Matth. XIX.* caput secundum *Geneseos*, & primum conjugium Adami, sequatur, hoc tunc esse institutum, etiam allegante Petro conjugium Abrahami & Saræ, quod illa (juxta *Gen. I II.*) maritum vocaverit Dominum, sequetur, conjugium tempore Abrahami, aut *Gen. I II.* institutum. Cum Petrus mulieres adhortetur, ut sint imitatrices Saræ, Deo morem gerentis, atque novam legem in sexum muliebrem post lapsum latam observantis, haud secus ac Apostolus Gentium volebat, *Corinthios* sui esse imitatores, sicut ipse Christi *I Cor. XI. 1.* Sed *Matth. XIX.* gravior quæstio erat decidenda ex prima lege, a primo omnium conjugio Adami, qui primus maritus in mundo, quo tempore Deus leges rerum dedit.

dedit. Puto sic argumento factum satis, & rem illam omni dubio carere, penes æquum rerum æstimatorum.

XVII. Neque magnopere eum juvat, quod prætexit, allegatum a Paulo exemplum fidei Abrahamicæ Rom. iv. quod inde non sequatur, fidem in Abrahamo, aut illius tempore demum institui cœpisse. Siquidem, ut dictum, Christus expresse, & quidem bis, provocat ad principium rerum omnium, atque ad illud primum exemplum in mundi principio, cum quo non debent alia comparari exempla. Quamvis enim fides in Messiam jam ab initio Ecclesiæ obtinuerit ex prima promissione Gen. iii. 15. cum Adam & Eva, Abel, Seth, Lamech, Noach, aliique crediderint, docente Mose Gen. iii. 20. 21. Cap. iv. 1. 14. Cap. v. 21. 23. 28. Cap. vi. 7. 8. & Paulo Heb. xi. non tamen sine ratione prima fidei mentio in Scriptura sacra capite xv. 16. Geneseos occurrit, & quidem fidei Abrahami, quoniam solemne illic fœdus memoratur, quod fuit gratiæ, quam Abraham amplexus, & fidei, qua illud ratihabuit; qualis solemnitas hæctenus observata non erat. Usque ad Abrahamum Messias, qua homo, non fuit notus, nisi sub nomine *seminis mulieris*. Tunc vero Deus Abrahamum Patrem credentium constituit, simulque patrem Messias, ex semine ejus nascituri, quæ est Abrahami paternitas Gen. xvii. 9. Rom. iv. 11. 12. 17. 18. At Abraham non fuit primus fidelis in mundo, sicut Adam & Eva primi conjuges.

XVIII. Id quidem largimur Ath. Vincentio, quod hoc primum conjugium Adamicum homini post lapsum solum norma esse nequeat omnium, quæ de conjugio in quæstionem venire possunt, quæ ratio est, quod summus legislator legi huic connubiali varias addiderit limitationes Levit. xviii. xx. quemadmodum legi domini, laxata postmodum subjectionis obedientia Gen. ix. Fallit tamen vehementer, quod sibi & aliis persuasum velit, non sufficere illud exemplum ac præceptum, ad hanc quæstionem de monogamia vel polygamia decidendam; cum Salvator, quo nos non debemus videri sapientiores, cum pharisæis in arenam descendens, non aliud adducat Matth. xix. 4. 5. 6. illisque allegantibus mandatum Mosis, ab hoc principio non recedat, quod *a principio non fuerit sic*, com. 8. Leges enim istæ in statu integritatis externo mandato simul traditæ, obligant, ut supra visum est, omnes Adami filios, nisi quando & quantum iis derogavit Deus.

XIX. Demonstrari igitur oportet, huic legi de conjunctione unius maris & unius foeminae a Deo aliquid esse derogatum. Quod quia fieri nequit, nemo, hanc institutionem normam esse, dubitaverit, cum Christus nihil aliud intendit, quam perfringere pharisaeorum malitiam, duritiemque cordis Iudaeorum, atque inculcare omnino hanc faciendorum legem ac regulam. Et quia Deus unus est legislator omnium mandatorum suorum Jac. 1v. 12. totius verbi sui auctor, unicum illud dictum Gen. 11. 24. auctoritatem habet nos obligandi, ut qui unum vilipendit praecipuum, jam vilipendat auctoritatem omnium Jac. 11. 10. *Sohar in Exod. col. 287. 292. omnia praecepta legis estimantur pro uno; & si quis vel unicum minuit, idem facit, ac si totam legem destrueret.*

XX. Id Hebraei, numerantes sexcenta tredecim praecipua, quot literas habet Decalogus, eaque in CCXLVIII affirmativa, quot in corpore humano sint ossa, ac CCCLV. negativa, quot in uno anno Solari dies sunt, dividentes, significant, ut quemadmodum ex recta membrorum humani corporis, quae legis divinae symbola sint, constitutione totum corpus se habere debet, sic ex legum observatione tota anima recte se habens, sanitatem, vitam, pacem, & Deo placitam perfectionem consequatur. Contra si vel unicum ex CCXLVIII deficiat vel male habeat, totum corpus languet & in operationibus suis deficit; pariter anima si vel unicum in lege praecipuum transgrediatur, praevericationis omnium rea efficitur. Monentque ut homo nullum diem transeat sine praecipuorum divinorum contemplatione, juxta Psal. cxix. quemadmodum quotidie adspicit lumen solis. Si sacrificia primitus citra praecipuum divinum ultro sint oblata, ut nonnulli existimant, & tamen igne caelitus demisso, auctoritatem & institutionem acceperint; multo magis hoc factum & dictum divinum a nobis considerari oportet, tanquam institutum auctoritatem habens nos obligandi.

XXI. Unicum illud dictum Gen. 11. 24. agendi normam non constituere, Athanasius illustrat exemplo a promissione Messiae desumpto Gen. 111. 15. unde concludere nesciverint fideles, illum ex virgine nasciturum, a Spiritu S. concipiendum, passurum sub Pontio Pilato, aliaque quae nos hodie credere tenemur. In promptu responsio est, illam promissionem radicem fuisse omnis verbi gratiae, quod in Ecclesia unquam audiri debuit, ac fun-

fundamentum & normam fidei, salutisque Adami, & sequentis in omne ævum Ecclesiæ, non minus ac institutio matrimonii radix & norma omnium legum fuit, in posterum de conjugio latarum. Ut ex promissione colligere facile erat Messiam semen mulieris unicum fundamentum salutis, ita ex institutione intelligere promptum erat conjunctionem unius viri & unius fœminæ.

XXII. Interim ex illa promissione satis animadvertere potuere Patriarchæ, Messiam filium virginis futurum, sicut primis seculis non aliter notus fuit, quam qua *semen mulieris*, quomodo non magis dici potuisset, quam semen viri, nisi sine opera viri intelligeretur; hinc illa appellatio hominis fidelis *נתי משה* nati ex muliere Jobi xiv. 1. qui forte tunc aliam promissionem Messix non novit. Quo etiam facit, quod hoc Evæ adhuc virgini, ut supra probatum, promitteretur, ab Adamo nondum cognitæ: idemque miraculum, Messiam ex virgine nasciturum, nativitate Haadi ex sterili matre, aliisque adumbratum fuit. Passionem & mortem Messix declarabat *contritio calcanei*, ut haberent abunde fidei & obedientiæ normam, sed pro ratione infantilis Ecclesiæ. Variæ autem Prophetiæ, quæ illustrandæ, & corroborandæ primæ promissioni inservierunt, æque Deum habuerunt auctorem, ideoque paræ sunt auctoritatis, non autem exempla hominum, qui errare possunt. Ostendat nobis Vincentius, Deum aliis Scripturæ locis mandasse & confirmasse Polygamiam, sicut confirmavit adventum Messix.

XXIII. Ejusdem commatis objectio est pag. 152. Sicut pluralitas festorum, inquit, a Deo mandatorum, ut sunt Pascha, encæna, & neomenia, non præjudicat unitati septimæ diei a Deo institutæ, ita nec unitas uxoris Adamitiæ pluralitati uxorum, non a Diabolo, sed a Deo ipso sanctissimis patriarchis adductarum, ullum præjudicium adferre potest. Infirma enim valde consequentia est a mandato & facto divino ad factum humanum; dicit enim non probat, a Deo plures uxores patriarchis esse adductas. Et quæstio est de lege morali non de ceremoniali. Nemo facile inficiatus fuerit, aliam esse rationem Sabbathi septimi diei & festorum cum reliquis ceremoniis abrogandorum Colos. ii. quæ sapientissimus legislator non sine causa adjecit Num. x. 10. Lev. xxii. xxv. peculiaria populi Judaici beneficia, & varia N. T. bona

concernentia. Doceat nunc Athanasius, Deum pariter antiquissimo illi instituto Gen. 11. 24. derogatum voluisse, & polygamiam mandasse. Sed vero sicut hisce festis divino jussu institutis, accesserunt alia nonnulla, ab hominibus introducta, quales fuerunt dies quidam jejuniorum, quarti, quinti, septimi & decimi mensis Zach. vii. 3. 4. 5. Cap. viii. 18. 19. similiter festum Purim Esth. ix. & templi encaniorum 1 Maccab. iv. 59. Joh. x. 22. quæ omnia humano consilio cœperunt: ita Polygamia ab hominibus introducta. Hæc de ordine Mosaicæ narrationis, & institutione tanquam norma conjugii, sufficiant.

CAPUT IV.

An eodem modo se habeat creatio monogamica hominis & brutorum.

I. **M**Issis argutiolis Ath. Vincentii ad tempus instituti conjugii, & seriem Mosaicæ narrationis, protinus nos ad Theophili argumentum, ab animalibus petitum, examinandum componimus, quo persuasum nobis vult, Polygamiam divinæ creationi seu primæ institutioni non repugnare. Ita enim infit *Thesi xvi.* Sicut in quovis genere animalium par & par Deus creavit, ipse vero non prohibuit, quo minus masculus ex. gr. aries cum pluribus ovibus misceatur; ita Deus in genere quidem humano, etiam primitus par creavit, ipsi vero, quod displiceat, quando unus maritus cum pluribus uxoribus consentiat, nuptiam legitur. Sufficit quidem ad conjugium, ut ad amicitiam ad minimum duo, ad collegium tres, nil vero prohibet, quo minus in conjugio, in amicitia, in collegio, possint esse plures. Eadem alia occasione repetit *Thesibus LIX. LX. LXI.*

II. Athanasius Theophili mentem fusius exponens ita ratiocinatur: si creatio paris facit universalem legem, ex qua monogamia exclusiva possit probari, non tantum Polygamia humana, sed & brutalis erit contra primam creationem, adeoque peccarent plerique patresfamilias contra creationem, quando ariet, hædo, gallo, plures oves, capras, gallinas admittunt, & propter abusum hunc creaturarum, gementium ad Deum, juxta Paulum (*Rom. viii.*) grave judicium in die pantocritico necesse haberent (quæ etiam verba Theophili *Th. LIX.*) Vim ergo argumenti non esse

in

in comparatione bestiarum & hominum, subjungit Athanasius, quam tamen dein satis prolixam instituit, sed in paritate, seu in eodem modo se habente creatione monogamica.

III. Quamvis hæc magnifice primo intuitu dicta videantur, & prima specie se commendent, propius tamen considerata evanescent. Recte Seneca *de beneficiis lib. 11. Aliquis ea animalia comparat nobis, quorum potestas penes nos est? quicquid nobis negatum est, dari non potuit.* Ideoque tales vocat iniquos æstimatores fortis humanæ. Simile enim hic admodum dissimile esse, e superioribus satis est manifestum. Quandoquidem Naturæ Auctor, dato præcepto multiplicationis, sive benedictione tam brutis, quam hominibus concessa, clarioribus verbis conjugium instituit, & speciali legē creaturas rationales circumscriptit, qua unus mas uni tantum fœminæ potestatem sui corporis faceret Gen. 1. 24. *Num ita Deo cura sunt boves?* merito hic cum Apostolo interrogare liceat 1 Cor. ix. 9. lex propter nos omnino hoc dicit, propter nos hoc scriptum est. Hanc curam & providentiam, ne promiscua esset conjunctio, Deus, prudentis ad instar hortulani, plantis adhibet optimis. Ideoque aliis operibus, solo nutu & verbo productis, homo solus tanquam majoris momenti opus communi S. S. Trinitatis consilio & voluntate, & plastis quasi manu factus est & formatus. *Sohar in Num. col. 403. Explicatio elegans dicti illius Sapientum: Tres sociari in producendo homine, Deum nempe cum patre & matre Gen. 1. 26.*

IV. Deinde si quis propius expendat primam creationem, facile perspiciet, non eodem modo se habere creationem monogamicam hominis & brutorum, quia nondum probatum, bina vel paria in omni animantium genere, quemadmodum cum homine accidit, esse condita. De piscibus saltem contrarium habemus, quod nempe in magna copia sint producti Gen. 1. 20. 21. *ישרצו המים aqua copiose producant*, sive scaturiant, verminent, & magno numero effundant pisces. Quemadmodum R. D. Kimchi in *Hebr. Lexico* hanc vim vocis observat, quod *הולדה עם הרבה* generationem in multitudine significet, quam Chaldæi paraphrastæ Onkelos & Pseudo-Jonathan verbo *ערוץ eructavit*, expresserunt. Etiam si R. Jannai, Jarchius & Bechai ex hac voce *שיר* Exod. 1. 7, recurrente, probare nequeant, inter Israelitas, qui reptilium intar quasi verminantes leguntur *multiplicati*, sex eodem partu edi-

tos esse, hoc tamen certum, novo ac insolito modo propagatos, atque gemellos pluresve una vice genitos juxta AbenEfram, quia paucos intra annos ad tantum numerum excrefcere potuerunt.

V. Neque obscure ex pellibus animalium, ab Adamo procul dubio mactatorum, & in typum satisfactionis ac mortis Christi oblatoꝝ Gen. 111. 21. conjicere licet, reliqua terrestria animalia non tantum bina, sed plura esse condita. Singularem modo pelles esse conditas, non fit verisimile. Nunquam enim miraculum ponendum sine necessitate, recte monet Tostatus Abulensis, quamvis de sacrificio non cogitet, occisa tamen animalia judicat, ut eis pelles detraherentur. Aug. Tornielus in annalibus dictas tunicas non immediate a Deo factas, sed ab ipsismet, Adamo & Heva fabrefactas opinatur, Deo inspirante & docente, occisis & decorticatis animalibus, ut se mortales esse recordarentur, & similes jumentis factos. In quam sententiam Cl. Morus etiam propendet *Cabb. Mor. C. 111. & Defens. Cabb. Mor. C. 111.* Divinam Sapientiam tunicis ex pellibus ferarum confectis primos parentes induisse & increpasse dicendo: apagete nunc ambo, pecudum ignobile par. Ut ita Adami, cujus voluntas & affectus ad brutalem vitam ferebantur, contumelia fuerit significata. Nosram tamen conjecturam Abelis & Kaini factum confirmat Gen. 1v. Ab omnibus, qui Scripturam vel a primo limine salutarunt, intelligitur Abelem & Cainum (Adami forte vestigiis insistentes) victimas obtulisse, ait Celeber. Spencerus *de Leg. Hebr. Rit. Lib. 111. Diff. 11. C. 1v.* quas tamen ille non lege aut revelatione divina motos, sed ex mero suo arbitrio & rationis ductu, obtulisse contendit. Illis igitur cæsis ab Adamo animalibus, vel uno saltem destructo, aliud extitisse oportuit par ejusdem generis, ne illud interiret, quod mihi hic erat demonstrandum. Sed dispar erat ratio speciei humanæ, in qua duos tantum creatos esse, scriptum est, apud quos mutuus amor naturali consanguinitatis vinculo colligandus erat.

VI. Postremo posito, non dato, bina tantum esse creata animalia, de quo tamen nihil extat, nisi quod *secundum species suas* (Addit Pseudo-Jonathan *mundas & immundas*,) producta legantur, quod de distinctione sexus, vel potius, quia plantis etiam tribuitur, de speciebus distinctis est intelligendum; quid hoc ad hominem, summi opificis manu singulari modo formatum, & artificiose

tificiose confectum? Aliam enim disparitatis rationem ostendit formatio Evæ, ex costa Adami, unde ipse collegit, esse illam sociam carnem de carne sua, & os de ossibus suis, sicut *mulier ex viro* esse dicitur 1 Cor. xi. 8. ideoque illi erat adhærendum. Ubi id dicitur de brutis? an eorum par una erat caro & unum os? Huic mex causæ non leve momentum adferunt Doctores Hebræi. Optime *Gemara Babylon. Sanhedr. c. vii. f. 58. i.* והיו לבשר אחד כי שנעשין שאין נעשין בשר אחד Erunt in carnem unam (*Gen. 11. 24.*) *idem est ac si dicat, qui sunt caro una; unde excipiuntur jumenta & fera, qua nequaquam una sunt caro.* Quod suo calculo comprobatur Majemon. *Hilch. Melach. c. ix.* והיו לבשר אחד להוציא בהמה חיה ועוף שאין הוא והם בשר אחד *Verba illa, erunt in carnem unam, adduntur ad excipiendum jumentum, feram, volucrem, quoniam horum animalium & hujus caro una non est.* Quibus persimilia tradidit Abarbenel *in Pent. f. 28. 4. 29. i.* *Evam appellatam a viro, quia membrum e membris ejus.* Deum multos asinos, multos equos, multos pisces simul produxisse, non abs re arbitratur Abulensis, unicum autem individuum naturæ humanæ, scilicet virum, fuisse totale primum principium naturale omnium individuorum speciei humanæ, etiam ipsius mulieris principium materiale, ut cognoscens foeminam ex se sumptam diligeret tanquam seipsum.

VII. Non est ergo, quod metuat Athanasius, ne peccaturi sint patresfamilias contra creationem, quando uni hædo plures oves, uni gallo plures gallinas admittunt, neque tamen uni viro plures mulieres concedunt: siquidem dispares eatenus brutis homines sunt, quibus id interdictum. In eo potius peccare videntur mortales, quod non contenti simplici naturæ cursu, cum Ana, qui primus mulos invenisse, vel procurasse, vel saltem progenitos observasse creditur *Gen. xxxv. 1. 24.* mixturas diversarum specierum excogitent, quarum commixtio populo Dei interdicta *Lev. xix. 19.* לא תרביע כלאים *pecus tuam non promiscue concumbere facies.* Sive cum Josepho, Philone, Maymonide, Talmudicis, aliisque, vocem pecoris latissime sumas, sive cum *LXX.* quorum versionem approbat Cl. Spencerus *de Leg. Hebr. Rit. lib. 11. c. xx.* animalia domestica, jugum subire solita, intelligas, heterogeneorum mistura, hominum vitio & ingenio facta, hac lege prohibetur. Quia, notante Bechai *in legem fol. 143. i.* *negatur creatio; vel accusatur Deus, quasi non absolvisset creationem,*

nem, neque omnia perfecisset, cum aliquid humana ratione addendum foret. Nec satis causæ datur, cur hæc atque id genus alia solis Israelitis vetita, quamvis huic præcepto mera ceremonialia conjungantur, sicut per totum caput diversa miscentur præcepta; quemadmodum Act. xv. 20. plurimi interpretes legis moralis & ceremonialis interdicta commisceri volunt.

VIII. Confundi nolebat Deus animalium species, sed ordinem, quo creata sunt, conservari jussit, ne homines talia curantes & spectantes, similia imitarentur. Ideoque hanc legem illicitam etiam fuisse Noachidis, R. Eliezer in *Gemara Babyl. Massechet Sanhed. c. vii. f. 59.* & Maym. *hilch. Melach. c. x.* unanimiter statuunt, quibus assentitur Philo *lib. de creat. princ.* docens tales *Naturalis contra justitiam e medio tollere.* Idem Aristoteles ex jure naturali didicerat, ut animalia ejusdem generis secundum naturam coirent l. 11. *de Gen. c. vii.* Ideoque Cl. Hottingerus istam legem ex R. Levi Barzel. adducens hanc addit stricturam; ratio præcepti est, ut omnia primo creatoris ordini, quo perfectioni creaturæ consultum voluit, respondeant. Vid. *Juris Hebr. Leg. CCXLIX.* Falluntur ergo meo judicio, qui Mosis interdictum de admittendis heterogeneis ad literam intelligi negant. Quamvis enim foetus, qui ex illis nascebatur, ad usum fuerit concessus Israelitis, teste Maymonide, copulare tamen ea nefas fuit. Nusquam autem animalium ejusdem speciei commixtionem interdictam esse legimus. Sed vero Deus ab hominibus rationem exiget, quod bruta nimis continuisque laboribus & oneribus, vel pabuli subtractione, vel alio quovis modo crucient & affligant, contra Exod. xxiii. 5. Deut. xxii. 6. xxv. 4. Prov. xii. 10. atque creaturis, Dei gloriæ hominumque commodo destinatis, ad cupiditatem & libidinem abutantur, quæ vanitas illa, sub qua *gemit* quasi angustiam sentiens Rom. viii. 19. & sq. Vocem enim *κτίσις creatura*, cum Augustino, Cajetano, Ligtfooto, Knatchbull, non ad gentes restringendam, sed ad omnia, quibus Deus maledixit, propter hominum peccata Gen. i. 11. extendendam esse, judicamus.

IX. Haud ægre largimur Theophilo, non tantum inter duos, sed & plures intercedere posse amicitiam, quod eidem thesi xvi. inferere voluit, quia aliæ sunt leges amicitiae, conjugii aliæ. Nulla est amicitia aut sodalitas, quæ cum conjugio honesto, fidei,

deli, concordique sit comparanda, testatur Grotius ad Sirac. xxxvi. 23. Neque enim amicus propter amicum deserere tenetur patrem & matrem, & adhærere amico; neque diminuitur amicitia, si secundus aut tertius amicus adsciscatur, sicut mulieri aliquid derogatur, si maritus plures sibi jungat mulieres. Si tamen amicitia vel fœdus duos inter instituat, exemplo Davidis & Jonathanis 1 Sam. xviii. 2. xx. 39. 41. 42. plures non admittuntur, & firmiorem esse amicitiam inter paucos, quam plures, Athanasius negare non audeat p. 174. Ecclesiastes meliores dicit duos quam unum cap. iv. 9. Ego facile existimarim cum Aristotele, amicum neminem multis esse posse; adeo quæ amicitia exempla proponuntur, de duobus tantum meminerunt, ut Orestis & Pyladis, Damonis & Pythiæ, Nisi & Euryali, Thesei & Pirithoi, Achillis & Patrocli, quos Dion Chrysostomus *Oratione LXXIV. ἡμιθέος semideos* vocat. De quibus Hom. *Odyss.* l. iv. Ovid. l. iii. *Pontic. eleg.* 2. iv. *Tristium, eleg.* 4. Horat. l. iii. *Carm.* Ut ut nonnulla fabulosa videantur. Sic Menelaus multis quidem amicus fuit, uni tamen maxime omnium fuit talis, nimirum Ulyssis vere & integre amicus, quod docet aliorum casus obliviscendo, Ulyssis nunquam. Hinc proverbium Anglicanum durabilem amicitiam comparat *annulo finem non habenti*. Neque peccat contra charitatis legem, qui omnes homines eodem amicitia loco non habet, sed selectum amicorum facit, ad quos fructus benevolentia suæ vult pervenire, neque reliquos tamen oderit, sed communi charitate prosequatur. Deus in V. T. unum populum Israeliticum, missis aliis, in fœdus recipiens, satis significavit, se nolle habere plures, ideoque plures esse non poterant fœderati Dei, quia Israelis, sive Ecclesie solius, sponsus & maritus erat Dominus Esa. l. i. & seqq. conf. 4. Esdr. v. 26. 27. c. vi. 58.

X. Idem de *collegio* sentiendum, quod est legitima non tantum trium, sed & plurium personarum consociatio. Quemadmodum apud Judæos collegia erant instituta, Triumvirale, Viginti triumvirale, Septuagintauniusvirale, de quibus consulesis Talmudicos in *Sanhedrin*, & Seldenum de *Synedriis*. Apostolorum erat duodecimvirale, & discipulorum septuaginta virale. Quæ collegia augeri minui non poterant absque auctoritate & arbitrio eorum, a quibus dependebant. Collegio Electorum Septemvirali post Fridericum I. moribus introducto, & postmodum

dum a Carolo IV. lege confirmato, quod Celeb. Politicus, Her. Conringius *Exerc. v. de Rep. Imp. Germ.* egregie demonstravit, accessit per Instrumentum pacis Octavus; si Imperio Romano visum fuerit, accedere possunt plures. Nullo autem Instrumento Deus conjugium trium, vel septem, vel viginti trium, vel septuaginta personarum instituit. Quamvis præceperit vel permiserit Pseudo-propheta Muhammed homo, libidinosissimus, *Alk. Sur. VIII.* qui præter concubinas, teste Abulfarajo p. 14. septendecim, juxta Abulfedam, aliosque, quindecim, juxta alios, plures quam viginti uxores habuit. Si vero lex lata sit, quod duo debeant esse una caro, futuro *¶ Erunt* pro imperativo posito, ut supra probavimus, quemadmodum Romanis legibus duo consules creati, *bini sunt*; regio imperio duo *sunt* Cic. I. III. *de leg. §. 7. 8. 9.* qui possint esse plures, salva hac lege & institutione, non video.

CAPUT V.

Quæ & qualis comparatio hominum cum brutis admittenda.

His præmissis, Athanasius Vincentius prolixam inter homines & bestias comparationem instituit, ut polygamiam creationi conformem esse evincat, sicut ei non repugnat conjunctio unius bestię cum pluribus. Tametsi nugurum congerie lectores onerare piget, nonnulla tamen, quæ adducere sibi visus est, tanquam magna munimenta, diluere operæ pretium erit. Primo quidem discursum instituit, quo ipso jugulum petit suæ causæ, quando p. 102. animalia, quorum foeminae alendis pullis sufficiunt, vagam quidem venerem sectari, & promiscua libidine uti, alia vero, quorum foeminae solæ huic operi sufficere non possunt, matrimonium quodammodo imitari, demonstrat; quemadmodum videmus, omnium fere avium mares uni foeminae adhærere, & foeminas uni mari, atque inter eas esse matrimonii simulachrum. Si hæc, inquit, indigentia inter aves maris & foeminae conjunctionem necessariam flagitavit, quidni & propter eandem rationem inter homines matrimonium perpetuum voluit esse natura? Quod auctoritate Thomæ confirmat, maximam esse determinationem masculi ad foeminam asserentis l. IV. *Sent. dist. 26. q. 1.* Eadem repetit p. 337. 338. Optime. Hominum ergo mares perpetuo

tuo uni foeminae adhæreant, & una foemina uni mari. Hoc ipsum est, quod nos hic imus demonstratum, quod ab Auctore Naturæ institutum, cujus in ipsis brutis animantibus expressum simulachrum.

II. Et certe hunc brutis nonnullis natura instinctum indidisse videtur, ut unus mas uni foeminae copuletur. *Turtur & palumbes marem unum habent, nec alterum admittunt*, teste Aristotele *Histor. anim.* l. ix. c. vii. Et tam sancte servare columbas hanc legem, ibidem Philosophus docet, *ut neque pluribus copulari velint, neque mutuum consortium unquam deserant nisi per viduitatem.* Chrysostramus *Hom. de turt.* ita castitatis studiosam foeminam turturis tradit, *ut si marem suum ab aquila, aut ab aucupe capi contingat, alteri non misceatur, sed hunc unum desideret & expectet, ejusque adeo recordatione commoriatur.* Quibus alii patres & Hebræorum Magistri consentiunt, quorum verba non adscribam, ne fiam prolixus, cum multorum testimoniis id sit comprobatum. Videfis Plinium l. x. c. xxxiv. & Clem. *Strom.* ii. Ulysses Aldrov. de Sepia foemina refert, quod si percussa fuerit, mas ei auxilium adferat, amorem conjugalem firmum significans. Nec aspernanda est Bocharti observatio *Hieroz. Par.* ii. l. i. c. iv. hanc esse rationem, quod Salomo Sponsam toties *columba sua* nomine indiget *Cant.* ii. 14. v. 2. vi. 8. quo significare voluerit, hanc a se unice diligi, seque illi vicissim unice charum esse; quomodo in columbis mirus est amor inter conjuges, & conjugii lex firmissima. Quod si in typo, i. e. Salomone minus verum, tamen verissimum est in Christo, qui unam habet Ecclesiam, quam sibi in æternum desponsavit *Hof.* ii. 19. *2 Cor.* xi. 2. Nec desunt, qui secundum literam, non de Salomone & Sponsa ejus Ægyptia, sed de Christi amore erga Ecclesiam, in toto Cantico agi existiment.

III. Similitudinem & convenientiam brutorum ac hominum amplissimam, quoad animam vegetativam & sensitivam, quam Athanasius p. 102. 103. fuse exponit, hic facile agnoscimus, in quantum naturaliter homo vivit ac moritur secundum corpus. Communem homo cum brutis habet instinctum naturalem per generationem propagandi speciem humanam: modus tamen propagationis diversus est, cum ille ratione omnes suas regat actiones, & legitimum matrimonium instituat. Si homo nil aliud sibi proponeret, quam voluptates, sui conservationem & proles curam,

ad bestias denuo esset relegandus. Porro ut uni jumento in sylvis nato contigit libertas, alterum domi natum servire cogitur; unum laute, alterum parce sustentatur; unum plures & duriores, alterum fere nullos labores ferre cogitur: ita hominum unus liber, alter servus nascitur & vocatur 1 Cor. VII. 21. 22. unus laute, alter misere victitat; hic durum, ille benignum nactus est magistratum. Et tandem homini & brutis idem est eventus, idem locus, quo pergunt, si statum corporeum & irrogenitum consideres; sed eandem esse rationem totius complexi, idem esse sentiendum de Spiritu hominis, & nobilissima mente, deque statu regenitorum & piorum, non nisi carnalis judicii hominum deliramentum est. Quæ omnia Ecclesiastes commemorat cap. III. 19. 20. 21.

IV. Quinimo multa animalia nos facultate sentiendi superare fatemur, juxta tritum illud, *Nos aper auditu* &c. Siquidem subtilioribus prædita spiritibus animalibus, quæ flammæ instar continuo moventur, quam homines sunt; quibus varia nervorum constitutio, brevitudo, multitudo & intensio accedunt, quemadmodum videmus, chordas, quo magis sunt tensæ & breviores, eo acutorem dare sonum, quo tenuiores, eo facilius impressum tremorem recipere, & quo plures, eo constantius actionem sibi impressam ad cerebrum ferre. Qui organorum usus præclarius emicare videtur in brutis animalibus, quam hominibus, qui propter rationem & intellectum, ea non adeo accurata requirere videbantur, ut superiorum facultatum exercitio relinqueretur locus.

V. Subjungit *prærogativas unius præ altero*, hominis quidem exiguas, brutorum vero plurimas, quibus refutandis non immorabor. Satis erit ostendisse, iis, quæ bruta cum hominibus communia habent, perperam annumerari loquelam p. 103. quæ tamen unicum est cogitationis in corpore latentis signum certum, qua utuntur omnes homines, etiam quam maxime stupidi & mente capti, ideoque pro vera inter homines & bruta differentia sumenda est. Unde Chaldæus paraphrastes verba illa Gen. 11. 7. *factus est homo anima vivens*, transtulit ודיה באדם לרוח ממלא *fuit in homine spiritus loquens*, quia indivulsa hæc sunt, rationalem esse & loqui. Neque hæcenus observatum fuit, ullum brutum animal eo perfectionis devenisse, ut, licet organis non destituatur, vera loquela uteretur, hoc est, ut aliquid vel voce vel nutu indicaret, quod ad solam rationem sive cogitationem, non autem ad impetum naturalem referri posset. Quod

Quod certo argumento est, omni ratione & conscientia, ac vel minima rationis umbra privari.

VI. Athanasius tamen asseverare audeat, bestias nos intelligere, nos loqui ad illas, & illas ad nos, & si nos non invicem perfecte intelligamus, cujus sit culpa, illarum aut nostrum, hoc esse divinandum. Quæ omnia vana sunt cerebri figmenta. Quod sermonis usum quidam animantibus in Paradiso attribuerint, fabula est, ex alloquio serpentis & Bileami orta. Gen. III. Num. XXI. Quas addit *miraculosas & inimitabiles quorundam animantium proprietates*, de Remora pisciculo, & torpedine, vel fabulosæ sunt, ut ostendit A. Kircherus *de Arte Magnetica lib. III. par. VI. c. II. §. 3. 4.* navem fisti non pisciculi virtute, sed maris æstibus contrariis & currentibus. Videbis Aristot. *Histor. Anim. II. c. XIV.* Plin. l. IX. & torpedinem narcotica facultate stuporem inducere; vel non tanta dignæ admiratione, aut si tales sint, saltem probant, Deum in bestiis aliquid posuisse, quod non sit in homine, quemadmodum Job. XL. & XLI. videre est.

VII. Deinde observari velim, Theophilo sermonem esse de hominibus & animantibus in statu integritatis, cum prærogativis multis bestiarum nondum esset locus. Post peccatum vero *similis homofactus jumentis, que intereunt* Plal. XLIX. 13. non modo naturæ, verum etiam passionum & morum respectu, ita ut homo naturaliter consideratus inferior sæpe sit omnibus animantibus ad partem abjectis, vel similem saltem sortem experiatur, & iisdem casibus ac eventibus subiaceat, ut non raro homo homini sit lupus, debiliores deglutiantur a potentioribus, haud tecus ac pisces se invicem devorant Hab. I. 13. 14. Quibus tamen in ordinatis affectibus nuncium mittunt pii, & quotquot sunt vere regenti & fideles. Quin ipsi gentiles vera fide & pietate carentes, quoad externam virtutum speciem, se superari passi non sunt a brutis.

VIII. Denique prærogativas commemorat Athanasius, quas hominem quidem prætere bestias arbitratur, a nonnullis tamen adhuc disputari docet. Cujusmodi sunt 1. Facultates animæ rationales, discursus, ratiocinatio, disciplina, judicium, prudentia. 2. dominium & potestas in animalia. 3. plena libertas. 4. virtus. Hæc omnia brutis cum homine communia esse contendit. p. 104. 105. 106. Quo ipso non irreverenter duntaxat de religione Christiana, & Orthodoxa fide sentit, verum etiam hominem

minem humanitate exuit. Quam enim sit hæc opinio non modo in se falsa, omnique rationi adverſa, verum etiam immortalitati animæ, & Scripturæ S. auctoritati contraria, paucis demonſtrare conabor.

IX. Nulla mortales ratio movet ad credendum, bruta ratiocinari ac judicare, niſi quod animadvertentes actiones & motus varios a noſtris non multum differentes, unum in nobis eſſe principium ſibi imaginentur, quod corpus moveat, atque ſimul cogitet, judicet, ac bonum a malo diſcernat. Cum tamen magnum ſit diſcrimen inter motum & ſenſum corporeum, brutis communem, ac motum ſenſumque voluntarium, homini proprium, atque a diverſis principiis, mente ſcilicet & corpore, proſectum. Inde enim eſt, quod bruta ſe non determinant ad agendum, ſed mero naturæ impetu agant, quod eorum motus ac ſenſuum principium tantum ſit corporeum & materiale, ac per totum corpus diſfuſum, quemadmodum videre eſt in nonnullis animantibus, in duas plureſve partes diſſectis, quod ſingulæ aliquamdiu vita & motu præditæ conſpiciantur, ut ita animam in pluribus locis ſimul eſſe liqueat, quod nemo de mente humana ſomniabit, quæ ut cogitans eſt ſubſtantia, intellectu & voluntate prædita eſt.

X. Ipſe Ariſtoteles ambigue, varie & obſcure licet paſſim de anima hominis locutus fuerit, cognitionem quidem brutis tribuit, ſoli autem homini cogitationem I. *Hiſt. Anim. I. fine. βελευτικὸν δὲ καὶ μόνον, εἶον ἀνθρώπος ἐστὶ τῶν ζώων e numero animalium ſolus homo cogitandi facultatem habet.* Addit, memoriam & diſciplinam pluribus animantibus competere, ſed remiſcendi facultatem nulli præter hominem; diſtinguens inter memoriam intellectualem homini propriam, quam remiſcentiam vocat, quæ in certa perceptione mentis conſiſtit, & veræ cogitationis ſpecies eſt, atque corpoream brutis communem. Scaliger quidem verba interpretatur: *ſolus homo conſilii capax eſt.* Quia *cogitare* putat latinis eſſe, quod in animo habeas, repetere, coactis hinc inde rerum momentis. Hoc autem brutis commune eſſe, ait, quod ſine deliberatione tum nos, tum bruta ſæpe cogitent. Sed Henr. Stephanus in *Theſ. ling. Græca* loca citat in quibus βελεύεσθαι, per *cogitare* ſimpliciter vertit, & βελέη ac βελέησις, teſte Suida, conſilium & voluntatem animæ ratione præditæ notat. Quemadmodum

dum etiam Cicero 1. *de leg.* §. 22. ex tot animantium generibus atque naturis solum hominem asserit participem rationis & cogitationis.

XI. Difficillimum esse explicatu non negamus, quomodo tot miræ actiones brutorum, sine intellectu & voluntate, a solo corporeo principio proficisci queant, neque tamen propterea ratio ipsis assignanda, aut medium inter materiam & spiritum fingendum, ab utroque extremo diversum. Ipsum Cartesium Naturæ consultissimum hic hæsitasse legimus p. 1. *Epist. cv. ad Sorb. Doct.* quantum ad animalia, inquit, videmus quidem in illis motus quosdam eorum similes, qui imaginationes nostras sive sensus consequuntur; imagines vero aut sensus utrum illa habeant, ignoramus. Et p. 1. *Epist. lxxvii.* Quamvis autem pro demonstrato habeam, probari non posse, aliquam esse in brutis cogitationem, non ideo puto posse demonstrari nullam esse, quia mens humana illorum corda non pervadit. Ignorantiam ergo nostram hic profiteri nos oportet, ut in multis aliis rebus, neque tamen ulla causa dari potest, quæ suadeat, brutis aliquid cogitationis, aliquid veræ animæ vel rationis inesse.

XII. Sacra Scriptura bestiis cognitionem adscribens Esa. 1. 3. Jer. viii. 7. improprie intelligenda est; nisi cum J. G. Pardies (*in Disc. de la connoissance des bestes, cap. lxxvi. & seqq.*) distinguere mavis inter cognitionem spiritualem sive intellectualem, quam vocat intimam rei perceptionem, ac cognitionem reflexam, qua mens sola ita rem percipiat, ut se eam animadvertisse vel percipisse animadvertat; & sensitivam, simplicem scilicet objecti apprehensionem, sine certa reflexione, quam brutis tribuit, & homini quandoque in rem attentius defixo. Quæ forte melius receptio appellari posset. Quatenus enim apprehensio vel perceptio est speciei cogitationis, vox illa non nisi abusive brutis accommodatur, secus enim absurde speciem posueris, negato genere. Rationalibus solis datum est scire, quare, quatenus, quemadmodum, ait Seneca *Epist. cxxiv.* In verbis sumus faciles, ut tribuatur brutis cognitio & sensus, modo istud principium cognoscendi in brutis a materia diversum non concipias, & non confundas, quæ diversissima sunt, mentem & corpus. Quod autem Pardies libri citati cap. ccxli. formas substantiales tanquam diversum principium a mente & materia supponit, figmentum esse, omnibus constat sanioribus

bus Philosophis, postquam formæ illæ satis superque sunt exploræ.

XIII. Neque illa de facultatibus rationalibus in brutis sententia parum lædit animæ nostræ nobilitatem, quæ in immortalitate consistit. Si enim bruta cogitarent & ratiocinarentur, ut nos, animam etiam, ut & nos, immortalem haberent, aut nostra æque ac illorum anima foret mortalis, quia hominum & brutorum animas tantum quoad perfectionis gradus differre volunt; quod utrumque falsissimum est. Fluit enim animæ immortalitas immediate ex essentia animæ, nullas partes habente, in quas resolvi possit, veluti corpora, quæ licet non annihilentur, quando in sua principia & particulas resolvuntur, ex quibus sunt conflata, nec ratio datur, quare unquam sint annihilanda, destruuntur tamen & corrumpuntur, neque manent eadem corpora, quod de anima cogitare & absurdum & impium est. Spiritum dicere mortuum, est dicere ventum non flantem. Nisi sublata spiritus natura, omnia jubeamus esse materialia, quæ sane proxima est ad Atheismum via. Cum quibus faciunt, qui animas post mortem dormire volunt, quos profligavit Celeb. Morus *Oper. Theol. lib. 1. c. VI-X.*

XIV. Sacrarum literarum auctoritati repugnat ista sententia, quia creator imperando terræ, ut producat animantia Gen. 1.20.24. eorum terream naturam haud obscure indicavit, homine facto ad imaginem & similitudinem Dei, comm. 26. 27. quæ in animæ spiritali essentia, & in rectitudine, sive justitia & sanctitate consistit. Hoc discrimen a Mose observatum volunt R. Sel. Ben Melech in *Michlal*, & Abarbenel in *Leg. f. 20. 3. 4.* quando de homine loquens בריאה לשון *vocabulum*, quod creandi significationem habet, de brutis vero יצירה ועשייה לשון *verba formationem & factionem denotantia adhibuit*; quia materia, ex qua brutorum anima formata, jam creata erat, sed substantia animæ rationalis de novo nunc creabatur. Fuge igitur, merito dicit Basilius ad hunc locum, nugas arrogantium philosophorum, qui non erubescunt suas ipsorum animas & caninas ejusdem inter se speciei statuere.

XV. Accedit, quod Deus homini *inspirasse* dicatur *spiraculum vitarum* Gen. 11. 7. quando ipsi non modo vitam corporis, quæ in motu sanguinis & spirituum consistit, largitus est, verum etiam vitam rationalem & mentem cogitantem, seu potius genus illud vitæ concessit, quod ex arcta utriusque unione surgit, hominemque constituit, in motu voluntatis, sensit utque tam internis quam

consistens, quod genus vitæ in terrestribus hæctenus non fuerat; atque hoc sensu juxta cum aliis Rabbinis Abarbenel *in leg. fol. 26.3. omnem vitam vegetativam, sensitivam & intellectualem sive æternam*, hic comprehendit; AbenEfra & Sal. Jarchi *intellectualem & cœlestem* solam innuit, autumant, nuptiam bestiis concessam, quæ tantæ quantæ sunt, ex aqua & terra sunt productæ.

XVI. Mox post diluvium, mundo restaurato, illud discrimen apparet Gen. ix. 4. 6. *Anima carnis, sive bruti, in sanguine est*, collum Lev. xvii. 14. Ne autem animam, quia *in sanguine* esse dicitur, hic tanquam a carne & sanguine diversam proponi putes, en tibi explicationem, com. 14. *כל בשר דמו כנפשו הוא* quia *anima cujusque carnis est sanguis, qui est in anima ipsius*: & paulo post, *nam cujuscunque carnis anima sanguis ejus est*. Pariter Deut. xli. 24. *כי הדם כי הנפש* nam *sanguis est anima*. Non ergo tantum anima in sanguine bruti esse dicitur, sed anima est sanguis, & sanguis est anima. Adde Psal. xxxii. 9. *Equus & mulus nihil intellectus habent*. Kimch. interpretatur: *לא תדע הבהמה אם יעשה רע* neque novit bestia, an faciat malum. Unde facile intelligi datur, quo sensu Esa. i. 3. bubus & asinis cognitio tribuatur, quibus tamen nihil est stupidius, quod Perfarum isto proverbio innuitur: *Asinus Jesu licet Meccam eat, etiamnum est asinus*. Conf. loca Psal. xlix. 21. Ecclef. iii. 21. xii. 9. 2 Pet. ii. 12.

XVII. Frustra ergo est Athanasius, quod facultates spirituales bestiis tribuat, a principio, quale in nobis est anima rationalis, proficiscentes, cum ad illas, quæ in iis observantur, actiones, instinctus naturalis, acquisiti habitus, crebra experientia, memoria, exempla, imitatio, institutio; id genus alia media sufficient. Cicero in ipso ethnicismo melius & accuratius de anima hominis philosophatus est i. *de Leg. §. 30.* una ratione, inquit, præstamus belluis, per quam conjectura valemus, argumentamur, refellimus, differimus, conficimus aliquid, concludimus. Et Seneca *Epist. Lxxvi.* In homine optimum quid est? Ratio. hac antecedit animalia, deos sequitur. Ratio ergo perfecta proprium hominis bonum est: cætera illi cum animalibus satisque communia sunt. Quæ tamen Athanasius confundit & brutis communia facit. Et ne eo, quod non tam bene ac perfecte ratiocinentur, inferiora hominibus videantur, alium subjungit discursum, nimirum prætenfam istam prærogativam intellectus, & cæterarum facultatum spiritua-

H
lium

lium, plus apportare mali, siquidem scaturigo sit principalis omnium malorum & vitiorum, inquietis, passionum & similibus, a quibus bestiae sint immunes.

XVIII. Observet lector versatile ingenium Polygami, modo hoc modo illud commincentis, ne quid ad copiam nugarum deesset. Quis enim non videt, peccari hic fallacia a dicto, secundum quid, & accidentis? plus apportat mali hominibus facultas intelligendi, non simpliciter & universaliter, sed secundum quid & particulariter; non in usu legitimo, sed abusu, non in se, sed per accidens. Ideone damnabis cor a Deo hominibus creatum, quod ex eo egrediantur cogitationes malae Matth. xv. 19. ideone linguam, caeteraque membra, quod illis abutaris ad maledictionem, effusionem sanguinis, aliave peccata ab Apostolis designata Rom. iii. Jac. iii. & divitias, quod iis abutentes praecipitentur in gehennam 1 Tim. vi. 9. Ideone desierunt esse praerogativae & privilegia Judaeorum, quorum meminit Apostolus Rom. iii. 1. 2. cap. ix. 4. 5. quod illorum plurimi impegerunt & occalluerunt? bi d. com. 32. 33. cap. xi. 7. Nobilis illa intelligendi facultas non est res intrinsece & per se mala aut noxia, sed data a Domino, ut intelligas justitiam & jus, & tranquillus sis a pavore mali Prov. 1. Et vanitati adscribendum, quod scientia, cum primis rerum humanarum & artium profanarum sit afflictio spiritus Eccles. i. 17. 18.

XIX. Contra prava usus & excessus passionum, fluctuationis, morsus conscientiae, desperationis, quae sua natura bonae sunt, optimum remedium est, de omnibus rebus, quae sese offerunt, assuescere formandis judiciis certis & determinatis. Omnes illi tumultus, qui aliunde veniunt, nullam vim habent nocendi animae nostrae, modo virtutem exacte sequatur, & legem custodiat a Deo praescriptam. Qui nunquam negligit facere ea, quae justa attentione & diligentia adhibita, meliora judicaverit, inde percipiet internam satisfactionem & bonam conscientiam, quae tam felicem eum reddit, ut motus affectuum nunquam sat virium habeant, ad tranquillitatem animae ejus turbandam. Sunt Passiones bonae, inquit Cl. Morus *Enchirid. Eth. lib. 1. c. 6.* maximaque vitae humanae complementa, modo haec duae leges observentur. Prima, ut Affectus ferantur ad objectum debitum, quae *εὐθουαδεια* sive *rectus passionum impetus* d. ei potest. Secunda, ut Affectus sit commensuratus objecto & fini, hoc est, ut summo affectu optima maximaque, mediocri mediocria, minimoque mi-

nima,

nima, prosequamur; sed ut nusquam in tantum commoveamur, ut Affectus violentia lumen Rationis intercipiat aut minuat, quo minus finem assequamur, ad quem collineat Natura in singulis Affectibus, quos animabus nostris indidit: Quam proinde legem *μετροπρωταειαν* sive moderatum passionum impetum appellare poteris. Confer Cic. *Quest. Tuscul. lib. 14. Calamitates & xrumna*, post peccatum homini infligitur, *dulces sunt homini*, Sohar in Gen. col. 408. & col. 396. *initium justorum est dolor, sed finis tranquillitas*. Conf. Rom. v. 3. 2 Cor. vii. 4. Prov. i. 33.

XX. Dominium porro & potestatem in animalia, quam homo tanquam prerogativam pretendat, Athanasius albis dentibus ridet, meramque chimæram esse censet: homines enim magis timere bruta, quam bruta homines, præesse non autem dominari bestiis. Idem gentiles objiciebant Chrysofomo, qui recte respondet, non absolute id verum esse, cum mox ut apparuerit homo, feræ fugam capiant, & ab initio terribiles non fuisse, probat a colloquio serpentis cum Eva. Id omni caret difficultate, creatoris liberalitate, homini non quidem naturale, sed adventitium dominium esse collatum Gen. i. 26. 28. *וירדו ודומינאמינין אין פישות מריס, אין ארס צלורום & בשות אגרי*. Kimchius *וירדו ודומינאמינין* Verbum illud *radah* dominium significare docet, sive jus & potestatem in alterum usurpare & exercere, quo modo communiter cum *ב* constructur. Cujus domini symbolum erat nominum impositio Gen. 11. 19. quemadmodum Pharao Josephum Gen. xl i. 45. Ahasverus Esteram Est. 11. Nebucadnezar Daniele & socios Dan. 1. 7. Christus discipulos Matth. xvi. 18. novi nominis impositione sibi arctius obstrinxerunt; cum servis Domini apud Orientales in signum domini nomina dare consueverint. Neque minus in statu instituto cæti & elephantum hominis mandato obnoxii erant, quam nunc equi & muli.

XXI. Sed imagine Dei perdita, rerum hoc dominio excidit homo, *brutis assimilatus, eorumque Dominio subjectus* Psal. xlix. 13. *וירדו ודומינאמינין* enim & *dominandi* & *assimilandi* significationem habet. *Sanhed. Babyl. cap. iv. f. 38. 2. Dicit Rami filius Chama: אין חיה רעה שולטת באדם: אלא אם כל נרמה לו כבהמה שנאמר וירדו ודומינאמינין* Non dominaretur homini mala bestia, nisi totus similis factus esset jumento, juxta id, quod scriptum legitur Psal. xlix. 13. Age nunc, Athanasi, refer animum sis ad veritatem, & considera primum hominis statum. Post lapsum

illud majesticum imperium in bruta Gen. 1. 28. mutatum est in coactivum, quale mox post diluvium restitutum legimus Gen. 1x. 2. *omnia in manum vestram tradita sunt.* Servilis brutorum subiectio *ex metu & terrore* proficiscens, verbis istis מוראם & חתם manifesto innuitur. Et quamvis nonnulla animalia propter molem non facile capi & subjugari queant, de quibus Job. xxxix. 12. xl. 20. non tamen plane hominum potestate eximuntur, sed vi subji-
ciuntur.

XXII. Tertia prærogativa, quam hominem non possidere, sed prætere tantum putat Athanasius, est plena libertas. Bestias dicit esse hominibus liberiores, qui suam libertatem vendant, aliorum mancipia fiant, & vi quandoque detineantur. Quo tamen discursu ostendit, se non intelligere, in quo vera hominis consistat libertas, quæ facultas est agendi, quod lubet, præeunte iudicio & consilio, ita ut a nulla vi externa & creata nos determinari sentiamus, sed a solo Deo. Animus liber habitat, sunt verba Senecæ *Epist. LXV.* Quod enim hodierni Athei etiam actiones liberas motus Mathematicos esse dicant, a corpore oriundos, & absurdum est & impium; cum ego meam libertatem proxima conscientia sentiam. Brutalis autem *ἐρμῆ* & impetus non modo omni caret consilio, sed ne libertatis quidem umbram habet; quum externi tantum motus sint, nostris similes, sed per solos spiritus animales producti, non a spontaneitate profecti. Quod si accurato examine expendisset noster, secus procul dubio iudicasset, de nobilissima illa libertate, quæ nos quodammodo Deo similes reddit, & intelligentibus æque naturalis est, ac ea carent bruta; post lapsum homo eam retinuit *Esa. LXVI. 3. Rom. 11. 15.* amissa morali, omnique rectitudine, respectu Dei & spiritualium *Joh. viii. 34. Rom. vi. 16. viii. 7. Gen. vi. 5. viii. 21.*

XXIII. Itaque adhuc liberæ causæ hoc gaudent privilegio, ut in eas nulla creatura, seu directe seu indirecte, ullam potestatem habeat; quamvis in summa ista libertate a Deo tamen semper determinantur; haud secus ac navis ocysime vectorem abripiens versus occidentem, nil impedit, quo minus in navi ipsa deambulet versus orientem. Et qui vendunt tuam libertatem, vel cupiditate & libidine contemptive inducti, sicut Esavus primogenituram *Gen. xxv.* vel paupertate moti, ut servi & ancillæ *Exod. xxi.* liberrima voluntate agunt. Neque vo-
luntas

luntas eorum, qui vi detinentur, cogi potest, quoad actus elicitos, etsi cogi, & vim pati possit in suis actibus imperatis, exemplo Petri Joh. XXI. 18. velut malefici ire in malam crucem, nautæ projicere merces, & honestæ mulieres stupratoris libidini se subicere coguntur, actu elicitio libero manente, & sine ulla culpa. Tunc qui cogunt, non qui coguntur, id facere censentur Rom. VII. 19. Sed bruta ad libertatem nihilo propius accedunt, quam simiæ æmulatio ad id, quod ratione & consilio faciunt homines.

XXIV. Tandem ne quid eorum, quæ homines possident, deesse videatur brutis, virtutem, quartam & maximam, quam illi prætant, prærogativam, Athanasius his communem facit, imo majorem assignat; cum homo nil aliud sit, quam mundus malorum Jac. I. 11. 6. Sed respondeo, per concessionem dato, hanc esse corruptam hominum naturam, ut cum deberent operam dare virtuti, in varia scelera prolabantur, & bestiarum induant naturam, quam corruptionem & miseriam docet Philosophia moralis, & quæ ei ignota, Theologia. Polybius *Histor. lib. 1. Nullum animal inveniri posse, testatur, quod impietate atque crudelitate homo non superet. . . nullum est tantum nefas, nullum scelus tam abominandum, quo se non obligent homines: cum talem audaciam ducant laudi: donec tandem exuant hominem, & in feras evadant.* Sed addit: *Non est autem dubitandum, provenire hunc animorum habitum a malis moribus, & prava a teneris educatione.* Similia invenies *lib. xv.* Adde Job XI. 12. Prov. I. 32. xxx. 2 Tit. III. 3. Eph. IV. 17. sq. Psal. CVII. 17. Ergone bruta homines excellunt vera virtute? sunt hostes virtutis, mancipia Diaboli, servi peccati, mundo addicti, an inde inferre licet, omnes esse tales, nullo excepto? Scitissime ille apud Plutarchum Gryllus ratiocinatur, dum homines affirmat, si ab eorum vita semel absit religio, non modo brutis pedibus nihil excellere, sed multis partibus longe esse inferiores, ut qui tot malorum formis obnoxii, tumultuariam & irrequietam vitam perpetuo trahant. Sola enim virtus, teste Seneca *Epist. xxvii.* præstat gaudium perpetuum, securum. Sed quicumque cuticulam curat, ab eo virtus & artificium non est expectandum. Musladinus Sadus *in Rosario polit. cap. viii.*

XXV. Fallit autem Athanasius, quando virtutem consistere dicit in moderatione appetitus & refrenatione voluptatum; quasi

facultas sit circa solam brutam & animale partem versans, cum in interna mentis dispositione ad amorem justitiæ constet, nihilque sit aliud, quam actio fluens ex dictamine rectæ rationis, & firmum ac constans propositum semper agendi id, quod secundum legem Dei revelatam aut naturalem, optimum esse judicaverit; sive prosequendi constanter illud, quod rectæ rationi nunc ex verbo Dei illustratæ visum fuerit optimum; quale non cadit in ullum brutum, quod non propter finem, sed per impetum naturalem agit, suum tantum quærens commodum sui que conservationem. Cl. Morus *Enchir. Eth. lib. 1. c. 111.* ait, Virtus est intellectualis vis animæ, qua impressionibus animalibus sive passionibus corporeis ita dominatur, ut in singulis actionibus illud facile prosequatur, quod absolute & simpliciter optimum est. Ita ille. Ideoque voces istæ recognitionis, fidelitatis, humanitatis, innocentiae, culpæ, deceptionis, juris, dubitationis, prudentiæ, & quæ sunt id genus aliæ bene multæ, proprie bestiis non competunt, quia non sunt perceptionis, virtutis, juris & injuriæ capaces. Et cum Scriptura S. tale quid ipsis tribuere videtur, quomodo Sapiens ablegat nos ad formicas, id factum est admonendi hominis causa. Quibus consonant, quæ habet Cicero *1. de leg. §. 25.* virtus eadem in homine ac Deo est, neque ullo alio ingenio præterea. §. 45: nec arboris nec equi virtus, quæ dicitur, in quo abutimur nomine, in opinione sita est, sed in natura. . . . est enim virtus perfecta ratio. Et Suidas, *ἀρετὴν virtus est affectio rationi manifeste consentanea, & ipsa per se ipsam experienda, non ob aliquem metum aut spem, aut aliquod commodum.*

XXVI. Atque sic satis mihi videor demonstrasse, sententiam de ratione, plena libertate & virtute brutorum, a veritate maxime alienam esse, ut non opus sit ejusmodi absurda fusius excutere. Nec quenquam desiderare reor majora machinamenta, quibus illa destruat. Soli angeli & homines lucis & divinæ sapientiæ sunt consortes; animalia vero cuncta luce privata in regione tenebrarum collocanda. Kirch. *Art. Magnæ Lucis & umbræ lib. x.* Argumentis igitur excussis, lectori jam promptum fuerit opinionis hujus momenta omnia perpendere, &, quænam similior sit vero, judicare. Dabit autem veniam, quod hisce paullo diutius immoratus sim, cum in hoc argumento, a primo mandato crescendi, hominibus ac bestiis communi, desumpto causæ suæ arcem posue-

posuerint Theophilus atque Aletheus. Sed Daph. Arcuario pag. 42. & seq. hoc argumentandi genus non admodum probatur, eo quod lex soli homini data, adeoque falsa sit definitio juris naturalis a Justiniano data. Fatetur etiam, ex ista sententia multas sequi absurditates, licitam scilicet esse polygamiam muliebrem, licitas esse nuptias inter proximos consanguineos, matrem & filium, patrem & filiam &c. sicut coeunt animalia nullo cætera dilectu. Nec habetur turpe juvenæ ferre patrem tergo: fit equo sua filia conjux. Ovid. *Metam. lib. x*. Et posito, animalia in propagatione generis humani esse imitanda, improbat tamen exemplum a fœtidis hœdis desumptum. Tandem concludit p. 46--49. ea opera, quæ homo cum animalibus habet communia, tamdiu licita habenda, donec ostendatur alia lex, alia causa, aliud fundamentum, quo Polygamiam homini prohibitam esse constet; quod si non detur, huic Polygamorum sententiæ subscribendum esse putat. Nos illud fundamentum ostendimus supra ex primo instituto Gen. 11. 24. & ulterius ostendemus.

CAPUT VI.

An formatio & constructio Eve e costa Adami, ejusque associatio Gen. 11. 18. 21. 22. 23. Polygamiam insinuent.

Conjugium mariti cum pluribus uxoribus Deum insinuasse, contendit par Polygamorum, cum ex costa, quarum plures sunt in corpore humano, fœminam efformavit, eamque Adamo instar sociæ & adjutorii adjunxit. Sicut enim, pergit Theophilus Thef. xvii. costarum pluralitas ad motum, meliorem proportionem, conservationem & protectionem totius corporis non modo conducit, sed fere est necessaria, ita & pluralitas uxorum, non tantum prodest ad mariti sustentationem & defensionem, sed etiam necessaria quodammodo est, non tantum necessitate mediæ, sed & præcepti. Et Thef. xxx. Quod est instar costæ, ejus pluralitas præstat unitate. Atqui fœmina est instar costæ.

II. Sed respondemus *κατὰ τὸ εἶδος*, quia Deus ex una tantum costa Adami unam formavit uxorem, insinuare potius voluit mariti conjugium cum una. Si enim Theophili commentum insinuare voluisset Deus, ex pluribus costis procul dubio plu-

plures uxores exstruxisset. Cum igitur sapientissimus creator, qui optime novit, quid homini utile & necessarium, unicam fecerit Evam, ex una costa Adami, judicare promptum est, ejus solius conjunctione, bono naturæ communi decenter propagandi genus humanum, abunde esse prospectum. Cui enim, amabo, magis necessariæ fuissent plures uxores, quam Adamo, ad sustentationem & defensionem corporis, præsertim post lapsum, quem prævidit Deus? Et si procederet Theophili ratiocinatio, sequeretur uni viro jungendas esse uxores viginti & ultra, tot nempe, quot sunt costæ hominis, siquidem in utroque latere ut plurimum, testibus Medicis, duodecim reperiuntur, tam in viris, quam in mulieribus, raro tredecim, & rarius undecim utrinque. Barth. *Anat.* l. iv. c. xvii. Neque propterea mancus fuisset Adamus, sicut talis non evasit, ablata una, quia Deo facile fuit, alias substituere; neque costæ in viro superfluæ fuissent, quemadmodum semen in homine non abundat, ex quo datur generatio.

III. Abarbenelem virum eruditum & acutum inter alios Hebræorum & hic audiendum censeo, qui hoc modo commentatur ad nostrum textum *Comment. in pent.* fol. 28. 2. *Visum est Deo, ut crearet mulierem e costa hominis: neque eam seorsim ac separatim condere voluit, sicut ceterorum animantium fœminas, & ipsum Adamum, propterea quod ceterorum animantium fœmina maribus nisi procreandi ergo duntaxat, non conjungantur, ac nihil præterea illis cum maribus sit, ut qua seorsim vitam agant. At vero homini fœmina est opus, cum ad alia multa, tum ad cibos parandos, & alia domestica officia, ideoque homini subjaceat obediatque necesse est. Oportuit idcirco mulierem partem esse illius corporis, ut ceu pars suo toti conjungeretur, adhereretque firmitus, ipsum amaret, tuereturque, quoad posset. Et paulo post: neque vero creavit Deus mulierem ex pedibus, qua abjectior in homine pars, ne illam haberet pro ancilla; neque ex capite, ne illa sibi videretur Domina, sed ex costa, qua medio in corpore jaceret, ut doceretur, utrique parem in domo locum competere.* pergit: *ולא היה צלע מפני זה כותר ולא דבר בטל כי הנה יש דבר שהוא כותר אצל האיש הפרטי והוא הכרחי כפי המין כמו הלחות הורעי שהוא כותר כפי האיש והטבע יאהבו וישמרו לענין ההולדה להשארות המין כן ולא היה צלע נוסף כפי האדם והכרחי להולדה אשה* *Neque tamen costa illa superflua fuit aut otiosa; est enim aliquid inutile cuiusdam singulari, quod tamen*

tamen est necessarium speciei: sic semen superfluum est ratione individui, ipsum tamen charum habet natura, conservatque ad procreationem, generisque propagationem. Similiter statuendum de costa illa, fuisse inutilem primo homini, ast necessariam ad mulieris procreationem.

IV. Quærit Arcuarius p. 53. utrum ex eo, quod una costa ad Evæ formationem adhibita a Deo plures ducere uxores prohibitum fuisse, sequatur, an vero inde tantum concludere liceat, Deum plures facere noluisse? ille posterius eligit, cujus hanc adfert rationem, quod Deus ex uno sanguine omne genus humanum propagari voluerit Act. xvii. 29. pariter Athanasius p. 162. ideoque Evam nominatam matrem omnium viventium. Sed non video, qui negari queat, quod Adamus & Deus ipse sua approbatione inde concludit Gen. 11. 24. על כן ideo erunt duo in carnem unam, nempe quia mulier ex una viri costa facta. Ut enim hanc conjunctionem maris & foeminæ, cujus Deus auctor fuerat, placere sibi, testaretur, hæc lege, Adami ore prolata, individuum societatem jubente, homines circumscriptit, quemadmodum supra satis superque demonstratum. Ita consummavit Deus opus suum septimo die, & quievit eo על כן ברוך ייחודו ideo benedixit Deus diei Sabbathi, & sanctificavit eum. Gen. 11. 2. 3. Exod. xx. 11. Conf. Pf. 1. 5. xl. 11. 7. Similia multa invenis passim in Sacris. על כן super sic, super hanc basin & hoc firmamentum (ex כן) cum res sic se habeat, propterea hoc factum vel futurum est. Qui ergo hanc illationem & conclusionem negat, is negat conclusionem ab ipso Deo & Adamo factam. R. Bechai ad comma 23. notat: Hac vice tantum assumpta est mulier os ex ossibus meis. Sed deinceps haud necesse erit, extrahi mulierem e costa, sed procreationi liberorum studebunt homines, nasceturque mulier secundum morem mundi.

V. Quod rationem illam attinet, a libidinis & polygamix advocatis allegatam, quæ concernit generis humani propagationem, ea valet quidem Adami, non Evæ respectu, ita ut non obstante regula Apostoli Act. xvii. 26. ex pluribus costis plures foeminæ formari potuissent, manente uno sanguine, sive una origine ac cognatione ex femine unius Adami. Et Evam ratione folius vitæ naturalis ita dictam, quod illi contendunt, falsum est. Appellaverat eam antea Adam אשה ischah viram Gen. 11. 23. ratione ortus passivi, quia ex viro desumpta formataque fuerat, non quidem secundum totum sui, quod Calovius aliique volunt, qui animam instar furculi ex arbore propaga-

ri statuunt, sed tantum secundum corpus, anima Evæ eadem ratione, qua Adamo, per sufflationis modum, a Deo indita. Nunc autem dicit חַיָּה *Chavva*, i. e. *vivam* seu *vividam* Gen. III. 20. propter ortum activum, quia ex ipsa ad omnes victuros vita erat derivanda. Quæ non est vita mere naturalis per generationem communicanda, quia hæc facultas die sexto, non mulieri duntaxat, verum etiam Adamo & omnibus animantibus, jam data erat, quam si attendisset Adam, se potius isto nomine indigitasset, qui vere pater erat omnis viventis, ex cujus sanguine genus humanum propagatum Act. XVI. 26. Sed erat vita spiritualis, & per hanc gratiam simul communicata hujus temporalis vitæ prolongatio.

VI. Ex hoc fundamento, si non concessa fuerit Polygamia simultanea, Arcuarius creatorem neque secundas nuptias, etiam defuncta uxore, permisisse Adamo concludit p. 54. 55. 56. Quæ cum hodie permittantur, cessante causâ illa fundamentali, etiam recte, vivente adhuc uxore, ad secundas pluresve nuptias transiri censet, cessante eadem causâ, quod scilicet unam vellet Deus originem extare generis humani, quam manere, ait, si vel viginti quis hodie simul ducat uxores omnes viventes, aut successive post mortem prioris. Ut ita tam polygamia simultanea, quam successiva sit licita. Qua ratione cadere putat fundamentum, adhuc illicitum esse, quod tale fuit in statu innocentiae. Verum enimvero quemadmodum modo negavimus, ideo Adamo non potuisse plures ex pluribus costis formari mulieres, quod ex uno sanguine totum genus humanum derivandum foret; ita nunc quoque Arcuario non concedimus, ob hanc rationem non licuisse Adamo transire ad secunda vota, post mortem prioris maritæ; alia enim erat ratio, videlicet incestus, quia filiam ducere debuisset in linea descendente, quod Gen. II. 24. consentientibus Hebræis Doctoribus, prohibitum est ad dies usque Messiae, sive in perpetuum, sicut supra cap. II. §. XVI. XIX. demonstratum. Ergo quemadmodum Deus locum, ex quo desumpsit Evam, opplevit carne, quidni pariter restitui velit, mortua uxore, costam illam, ut adhuc plures uxores ducere liceat, non simul, sed successive, necessitate auxilium exigente?

VII. Valet ergo hic quoque, quod profundæ eruditionis Theologus Fr. Spanhemius respondet Maldonato, insolubile vinculum matrimonii, etiam ratione infantis, ex Matth. XIX. elicienti, quod Christus argumentetur, Deum non plures, sed unam tantum foeminam uni fecisse viro, & inde colligere non

non debere plures habere, i. e. unam dimittere & aliam ducere. Idem valere, ne propter fornicationem aliam ducere liceat, quod uni viro una tantum foemina facta sit. Regerit inter alia Spanhemius, *Dub. Ev. p. III. D. CL.* uni unam habendam, opposite ad polygamiam simultaneam, & ad divortia levia, illegitima, non opposite ad polygamiam successivam, ad quam legitimis de causis & legitime itur. Questionem quidem motam fuisse de successiva, sed illegitima, non legitima, qualis inter Judæos obtinuerat, quæ introducebatur uxoribus dimissis *κατα πᾶσαν αἰτίαν.*

VIII. Quod autem Arcuarius p. 51. argumentum ex B. Pontio Legionensi adducit, e dominio uxoris, ex latere viri desumptæ, dominatus participis factæ sequi monogamiam, id non omni modo procedere cum ipso fatemur, siquidem hæc gloria & excellentia supra mulierem ex fine & ordine creationis viro collata 1 Cor. x. 7. 8. 9. licet in animantia ambo dominium acceperint. Gen. i. 28. sed post lapsum mulieri sola obedientiæ & obsequii gloria relicta Gen. ii. 16. Quod enim propter ordinem redemptionis vicissim viro exæquata 1 Cor. xi. 11. 12. ut sicut mulier ex viro est naturaliter, ita per mulierem vitæ supernaturalis origo ad virum derivata sit Gen. ii. 20. quo pacto sibi mutuo debitores sunt constituti, id obedientiam mulieris, & dominium viri neutiquam tollit. Interim ista naturæ imparitas, tantum abest, ut prohibeat, quo minus hæc unio arcta sit, ut contra reddat arctiorem. Minime vero dominium hoc comparandum esse cum eo, quod herus habet in servos, juxta cum aliis abunde docuit Abarbenel supra citatus, *creatam esse Evam non ex pedibus, ne illam pro ancilla maritus haberet.* Quod clarius patebit Cap. viii.

IX. Subjungunt Athanasius p. 176. & Arcuarius p. 58. 59. aliud argumentum, huic materiæ de costa connexum. Quodcumque est instar ædificii, illius pluralitas (cæteris paribus, si scilicet nullibi prohibita) præstat unitate. Atqui uxor. Ergo. Potest enim quis plura possidere ædificia, & quo plura possidet, eo ditior est, & eo melius plures potest accommodare uxores. Ast valet hic eadem responsio, quæ supra data ad argumentum a costa petum, cur nempe creator plures costas, plura ædificia Adamo, qui ditissimus erat, non extruxerit, ut par erat, si homines ad imitationem polygamie provocare voluisset. Deinde simile istud extenditur ultra scopum Mosis, qui verbo ædificandi formationem Evæ

expressit, quod peculiari conclavi seu contignatione sit instructa, ad habitationem concipiendi foetus. Ideo non eodem modo, quo Adam, condita est, nec quo ceterorum animantium foeminae, quae una cum maribus editae sunt, ut Deus caveret, ne homines perinde ac belluae libid. narentur, quod etiam Doctissimus Camero adnotavit ad Matth. xix. 6. Accedit, quod creator, formata & aedificata Eva, non dixerit, ideo plures erunt in carnem unam, quia plures sunt costae, & plura aedificia, sed, *ideo duo erunt in carnem unam*, Gen. 11. 24. nempe quia Eva ex costa Adami, vira ex viro desumpta, comm. 21. 22. 23. Quapropter recte in parentesi monuit Athanasius, *si nullibi sit prohibita pluralitas uxorum*. Atqui Deus commate sequenti 24. statim prohibuit. Quicquid ergo adferunt adversarii speciose, id facile semper refutatur verbis Institutionis.

X. Uxorum pluralitatem homini non modo conducere, sed & costarum plurium instar necessariam esse, cum necessitate medii, tum necessitate praeccepti, prolixè Theophilus juxta cum Athanasio demonstratum ivit Theol. xviii. & seqq. Necessitatem medii examinabimus, ubi discutiemus argumenta e naturali jure desumpta; de necessitate praeccepti sequenti capite vii. differemus. Hic series & ordo rei subnectere jubet, quod Theol. xxx. de *auxilio* hominis adferunt adversarii Gen. 11. 18. ex quo similibusque locis ita argumentantur: Quodcunque est instar adjutorii, socii, vitis, navis, unionis, illius pluralitas praestat unitate. Atqui foemina respectu mariti est instar adjutorii, socii, vitis Psal. cxxvii. navis, unionis Prov. xxx. Ergo. Responsio est in promptu: Si hoc argumentum militaret, non duae, aut tres, aut quatuor, sed mille & plures essent viro adjungendae. Sed quia Scriptura sacra in singulari loquitur de *auxilio*, non de auxiliis, potius retorquemus argumentum, quod scilicet tale est, ejus unitas praestat pluralitate.

XI. Neque hic, quid praestet, & utilius, sed quid legitimum, quid licitum sit, quaeritur. Excipit Daph. Arcuarius p. 58. Vocem *auxilii* aequè de pluribus, ac de una exponi posse. Sed hoc est nodum in scirpo quaerere, cum formatio unius Evae, si numerus singularis, quo auxilium vel socia exprimitur, non suffecerit, satis hanc interpretationem confutet. Neque in Polygamia uxor semper est *coram eo*, circa maritum, juxta divinum

vinum institutum, sed in gynecæis & diversis ædificiis habitat seorsim, sicut Ester cap. 11. 2. 111. 11. per aliquot dies & menses non vocata. Finis autem hujus unionis erat, ut vir auxilium & subsidium haberet in promptu, quod esset coram ipso, eique simile, in unum cum eo coalescens. Non ita foemina animalium maribus sociatae sunt, inquit Abarbenel *Commentario in libros Moysi fol. 27. col. 4.* utpote quæ statim divelluntur.

XII. Fingit Athanasius, Adamum, cum pessima adjutrix fuerit Eva, Diaboli potius, quam viri, de aliis adjutoriis idem præsumpsisse, atque ea propter a pluribus abhorruisse. Quod falsissimum esse commentum, nemo non videt; quum ante lapsum omnia ista verba Deus pronunciaverit, neque Adamum in consilium adhibuerit, a quo nec impeditus fuit. Denique excipiunt polygamiaæ patroni, Deum loqui de uno tantum auxilio, in uno matrimonio, in polygamia autem non unum, sed plura contrahi matrimonia, quorum singula unum auxilium admittant. Destruere quidem fatentur polygamiam unitatem *auxilii*, non autem unitatem auxilii in uno matrimonio; secus enim omnia matrimonia post Adamum fore damnanda, in quibus etiam multa sint auxilia. Cui difficultati satisfacere nescit Arcuarius p. 57. Ego autem illud absurdorum omnium absurdissimum esse judico. Hoc ipsum *κρίνωμενον* est, utrum plura simul matrimonia, prima uxore nondum mortua, contrahere sit licitum. Quod non est supponendum, sed probandum. Exemplo saltem Adami probari nequit. Eadem objectio redit capite sequenti. Ideoque hic diutius hisce figmentis & effugiis immorari me piget.

CAPUT VII.

Virum verba, crescite & multiplicamini Gen. 1. 28. ac unius Eve ad Adamum adductio Cap. 11. 22. monogamiam vel polygamiam adstruant?

MEntem præcepti de multiplicatione & fructificatione Gen. 1. 28. supra capite primo exposuimus. Ut veritas paulo clarius eluceat, & ad partes nostras inclinet pendens forsân adhuc lectoris animus, objectionibus hisce adversariorum occurrendum. Athanasius quidem præmonet p. 148. Theophilum tanquam negantem polygamiam esse peccatum, ab omni probatione potuisse ab-

stinere, cum affirmanti incumbat probatio, ex abundanti tamen probationem suscepisse. Sed gratis illud monet, quandoquidem affirmat Theophilus Thef. i. Polygamiam cum jure naturæ, gentium, divino & civili exactissime concordare; affirmat Thef. xv. juri divino polygamiam convenire; affirmat Thef. xvii. pluralitatem fœminarum esse necessariam. Hoc affirmanti non potest non incumbere probatio. Deinde scimus quidem ex auctoritate ut Logicorum, sic Jureconsultorum omnium, quorum in corpore utroque constantes regulæ, probationem non negantis esse, sed affirmantis; illius esse probare non negationem, sed exceptionem; nudis asseverationibus res non constitui, & quæ id genus plura. At non quæritur, quid stricto jure quis teneatur, sed quid faciat ex liberalitate, & ex abundantia juris. Unde Protestantium licet negantium, operosæ contra Pontificios Disputationes, Neganti non incumbit primo loco, omni jure. Deinde distinguunt Disputantes interfacienda & credenda, negationes priores probari posse docent, quia in Decalogo continentur; debere, quia secundum humana jura probanda est actio etiam negativa. Hæc præter viam. Discutienda igitur sunt paucis, ut ad reliqua transeamus, quæ in medium adferuntur Thef. xx. & seq. Th. xxxvi. xxxvii. lxxv.

II. Argumentum tanquam primarium & Achilleum promunt hujusmodi: Quicumque jubentur crescere, se multiplicare & replere terram, illi jubentur hoc facere modo optimo & convenientissimo, legitimo puta, seu Scripturæ sacræ, quæ suprema lex est, non contrario. Atqui primi nostri parentes, Adamus, Noachus, atque omnes eorum posteri jubentur crescere &c. Ergo. Concedimus totum. Urgent, verba non esse benedictoria tantum, sed & imperatoria. Et hoc supra capite primo largiti fuimus. Neque tamen omnes sine discrimine obligari, fatetur ipse Athanasius p. 146. Si matrimonium auspicatoris non invenit in seipso vires animi ad regendum, corporis ad satisfaciendum, aut generandum, & fortunæ, ad sustentandam familiam, intermittit vel unam ducere, viribus suis scilicet diffusis.

III. Pergit Theophilus: Quicumque modus est legitimus, ille est optimus. Atqui Polygamia est modus legitimus. Respondeo negando assumptionem cum adjecta probatione, quod videlicet

licet conveniat cum lege prima & catholica Gen. i. 28. nec contrarietur ulli legi Dei. Prius falsum esse, supra satis probatum dedi. Posterior in sequentibus liquebit. Utrum commodius terra repleatur per Polygamiam, si alias non sit prohibita, deinde differere erit fatius, ubi de jure naturæ. Id saltem hoc loco velim expendi; si melius per Polygamiam mundus repleti possit, cur Deus Adamo & Noacho, primis mundi incolis, quibus hoc præceptum præ omnibus aliis datum, ut mundum propagarent & conservarent, plures non adjunxerit? quos tamen Polygamos fuisse, asserere non est ausus Athanasius p. 145. & 205. Quæ continentur Th. XXI. eadem sunt cum Th. II. III. & jus naturæ concernunt. Thesis XXII. XXI. XXIV. XXV. probat Theophilus, in Decalogo polygamiam non esse prohibitam. De quo post, ubi ordo historicus nos eo deduxerit. Nunc porro demonstrandum suscipit, in Mose, Prophetis, Psalmis & Apostolis polygamiam non esse prohibitam. Exorditur a creatione, quæ nobis sola hac Sectione exanimanda.

IV. Deum adduxisse unicam Evam Adamo, id nullam præbere ἀπόδειξιν, censet Theophilus Th. XXVI. Adamum enim, cum viderit, animantia omnia copulari cum sui similibus, de socia etiam cogitare coepisse, & mediante Eva ex costa creata, omnibus bonis animi & corporis ac fortunæ spoliatum, odium procul dubio contra eam suscepisse, & nullam præterea ipsi similem desiderasse, ne plura mala incurreret: Invito autem non obtrudi beneficium. Eadem passim repetit Athanasius p. 18. 19. 20. Respondeo, quis credat affirmantibus sine teste, sine historia? Etenim hæc omnia statuuntur ἀπεργαφῆς καὶ λόγος. Gratis supponitur, Adamum ex brutorum consideratione Deum prævenisse, propter lapsum Evæ, nullam desiderasse uxorem ultra Evam, Deumque, si desiderasset, pronum fuisse in illius vota. Cum etiam integer, illa integra existente, nullam amplius desiderarit. Adeo ut perquam ridiculum sit hoc ac immane quantum distortum subterfugium. Eiusdem commatis & furfuris sunt, quæ ad Theophili thesin commentatus, sive commentus est potius Athanasius p. 18. Adamum in plures uxores, si Deus adduxisset, non fuisse consensurum, ad secunda vota transire noluisse; non consultum duxisse creatorem, uno die ipsum multis uxoribus onerare-

rare, sed primo animadvertere, quomodo cum prima se gereret.

V. Quasi vero Adam fuisset independens a Deo, in hoc mundo inferiore, cui potuisset contradicere, ac omnia pro lubitu imperare, cum tamen præter obsequii gloriam nihil ei fuisset relictum. Supponit voluntatem Dei antecedentem, cujus completionem a voluntate humana prorsus suspendit. Cum e contrario voluntas creata dependeat a Deo metaphysice, ut creatore & conservatore suo, & moraliter, ut legislatore ac Domino. Si priores & posteriores volitiones in Deo ponantur, quarum hæc sæpicule diversæ ab illis, Dei voluntas erit mutabilis, quod summi Numinis perfectioni repugnat, & Scripturæ Mal. 111. 6. Jac. 1. 17. Quod si ergo novas creatas uxores Deo adducere visum fuisset, in scio Adamo, hiccine invitum se præbuisset? Rogetne Deus homines, quibus absolute imperat, quid velint & cupiant, & quidem peccatores, qui sua ignorant commoda?

VI. Si onus fuerit pluralitas uxorum, quod Deus Adamo imponere noluerit, ei neutiquam ferendo pares sunt posterius ejus; sin beneficium, quidni eo mactasset protoplastum, in quem tanta dona effuderat, & cui hoc tam necessarium erat in mundi exordio? Comparat Deum Labani, una die Jacobo plures uxores jungere nolenti, quem hoc in negotio fraudulenter egisse, norunt omnes, ex Gen. 21. 25. Pudeat Christianos, libidinis promovendæ causa quidvis fingere, Deumque dolosis hominibus comparare. Neque erat, quod metueret Adam, ne si post lapsum plures duceret uxores, totius mundi exul plura mala incurreret. Quamvis enim eopse die, quo Dei legem transgressus, sensu favoris Dei privatus, pœnam & tormenta pateretur, quæ Dei ira & potentia inflixit, ad vindictam læsæ suæ Majestatis Gen. 111. 8. & seq. coll. cum Apoc. vi. 15. 16. 17. non tamen eam pœnam toleravit, ad satisfactionem usque justitiæ divinæ, interveniente statim Filio Dei Mediatore Gen. 111. 15. qui sponsonem suscepit ex pacto æterno. Heb. xiiii. 20. Psal. 11. 7. Zach vi. 13.

VII Ideoque mox exercere Deus cœpit divitias longanimitatis, tolerantia & benignitatis Rom. 11. 4. variasque benedictiones in statu integritatis concessas, Adamo denuo fruendas concessit, quarum

rum una fuit, eaque neutiquam postrema, propagatio sui generis, seu facultas communicandi vitam naturalem, & multiplicatio per generationem, qua quidem per peccatum excidisset, ni Deo illud beneficium reddere, & matrimonii nexum ante institutum, atque maris & uxoris conjugalem societatem rursus adstringere visum fuisset Gen. III. 16. 17. c. IV. 1. Quam gratiam homo amplexus, uxorem suam *Chavvam* sive matrem viventium vocavit, unde Pseudo-Jonathan & Targum Hieros. ad Gen. III. 15. fore, dicunt, *ut quando filii mulieris operam daturi essent legi, & facturi mandata, contrituri sint serpenti caput, & tempore Messia contra ejus morsum remedium futurum.*

VIII. Id omnino intolerabile est, quod dicunt Th. xxix. Adamum fuisse in culpa, quod Deus ei plures non adduxerit uxores. Num in integrum hominem cadit culpa? num Deus in institutione status ab Adamo ejusque desiderio pependit? num ad illius lubitum disponere debuit aut voluit ille, cui nemo a consiliis, qui cum nemine communicat consilium, quem nemo docet scientiam & cui viam prudentiæ nemo notam facit Esa. XL. 13. 14. An homuncio leges naturæ mutare, generisque humani propagationem impedire potuit? Quidni Adam alias uxores desideravit post lapsum, cum alias nostri polygamix patroni hoc tanquam medium devorandæ molestiæ & miseriæ commendent? Nonne temerarium est dicere, non posse scire, an Adam plures uxores habuerit? cujus rei nec vola nec vestigium in historia creationis & in tota Scriptura. Deum potuisse adhuc, clamant, ex costa una vel altera, peccatis inquinata plures uxores creare? Quamvis Dei potentix limites ponere nolumus, multa tamen sunt, quæ arguunt in tam confidenti assertionem nihil esse solidi ac certi. Ne dicam, quod a posse ad esse non valeat consequentia. Hæc enim nova fuisset creatio, a qua post sex dies abstinuit, cum sufficeret Dei concursus & providentia ad generationem, constitutis patribus carnis, Deoque solo manente patre Spirituum Heb. XII. 9. Potuisset Deus homines singulos separatim creare ad modum angelorum. Sed non placuit. Non produxit Deus ab eo tempore, præter animas, quæ generari nequeunt, novas creaturas; alioquin enim rerum omnium principium sex diebus non finiendum, sed ulterius per plures dies & menses continuandum fuisset, quod & Mosaicæ

narrationi, & omnium, qui Scripturis fidem habent, consentienti sententiæ repugnat.

CAPUT VIII.

Utrum phrasēs, adhærebit uxori suæ, & erunt duo in carnem unam Gen. II. 24. atque dominium viri cap. III. 16.

Polygamia faveant, an Monogamia?

Institutionis verba, quæ clarissima sunt, & sufficienter a nobis supra Capite Secundo exposita, nullum poterunt negotium faceſſere niſi iis, quibus contradicendi & hypotheſi ſuæ inſerviendi libido, iudicii libertatem eripuit; inhærendum tamen adhuc non nihil eis eſt propter adverſariorum exceptiones. Quod enim Deus in ſingulari dixit, *וירק באשה*, quod in Latio ſignificat *adhærebit uxori ſuæ*, & *duo erunt in carnem unam* Gen. II. 24. id non ſemper aliquam ſingularitatem vel unitatem excluſivam involvere, contendunt Theophilus & Athanaſius Theſ. xxvii. xxviii. Sicut Deus jubendo diligere proximum ſuum, non vult, unum hominem eſſe diligendum; ſingularem numerum libertatem tantum concedere ducendi unam vel plures. In Decalogo nomen Dei, Sabbathum, patrem & matrem, ac in præcepto x. omnia objecta in ſingulari numero poni, ex quibus tamen non ſit concludendum, unam domum, unamve uxorem eſſe prohibitam, aut ſaltem unum Dei nomen in vanum non eſſe aſſumendum. Et numeralia illa, duo, tres vel tria, aliaque non ſemper excluſive ſumi in Scriptura, ſed ſignificare tantum, quod duo ad minimum faciant conjugium. Idem olim objiciebat B. Ochinus. Quibus ſimilia exhibet Daph. Arcuarius pag 71. & ſeqq.

II. Quantum ſe fatigant homines, ut contra claram lucem verbi divini, ſuam defendant hypotheſin. Extruxit Deus ex una coſta unam foeminam, quam Adamo adducens dixit: *Ideo deſeret homo patrem & matrem ſuam, & adhærebit uxori ſuæ, & erunt in carnem unam.* Ex quibus vel cæco appareat, conjugium inter duos eſſe inſtitutum, quod & tandem abſurdiſſimis ſuis effugiis fateri coguntur. Quæ hic eſt comparatio inter uxorem tuam & proximum tuum? Ubi Deus ita reſtrinxit amorem proximi, ut u-

num

num diligas, & propter eum deseras ipsos parentes? Cum præter hostes & ofores Dei, quos Deus ipse inimicos nostros constituit Gen. 111. 15. diligendi sint omnes homines in mundo, etiam ipsi inimici nostri, itane adhærebit unusquisque omnibus mulieribus? Proximi nomen collectivum est, ideoque mirum non est, ejus fieri mentionem in singulari. Neque in x. præcepto Decalogi una domus aut una uxor, unus bos, unius proximi prohibentur, quemadmodum hic duo jubentur in posterum esse in carnem unam, exemplo Adami & Evæ, quos Deus ipse conjunxit. Plus enim in lege esse quam dici, si non limitetur ab ipso legislatore, canon est ad explicationem legis necessarius. Pariter nomen Dei vel est ipse Deus Ps. xx. 2. VIII. 2. vel vocabula denotat, quæ signa sunt divinarum perfectionum, ita ut omnia Dei attributa comprehendat. In præcepto 111 Deus non restringit illud nomen ad unum attributum, sed ad omnia extendit, ideoque cum uxore, cui homo adhæreere debet, comparari nequit.

III. Nec sequitur, vocabulum *duo* non accipitur aliis in locis exclusive, ergo & in locis, ubi agitur de conjugio. Pariter enim concludi posset, non duas tantum fuisse tabulas legis, quia alibi vox *duo* exclusive non accipitur. Circumstantiæ textus sunt expendendæ, & cætera, quæ docent, quando exclusive sit ille numerus accipiendus, quando non. Expresse apud Mosem duo, non plures vinculo matrimoniali junguntur. Ipse Athanasius cogitur, fateri p. 169. nonnulla loca in quibus particula exclusiva *tantum* non adjecta, exclusive tamen intelligenda, ut 1 Joh. v. 7. *tres sunt, qui testantur in celo.* Exod. 7x. 9. *Sex dies operaberis.* Quia res, contextus & reliqua Scriptura docent, exclusive sumendum numerale, eo quod tres semper tantum denominentur, & septem tantum dies sint, quorum unus si Deo consecratur, liquet, remanere sex, quibus opera facienda. Sed objicit, matrimonii exempla non tantum monogamica, verum etiam polygamica occurrere? Respondemus, etiam hic rem, contextum, & reliquam Scripturam ostendere, vocem *duo* esse exclusive sumendam, quia duo in principio tantum conjuncti & conjungendi leguntur Gen. 11. 23. 24. Matth. XIX. 1 Cor. VII. nusquam plures. Huic veritati non præjudicant exempla hominum polygamorum, sicut fidei articulo de Trinitate, & præcepto de

septimo die sanctificando, & sex diebus labori destinandis, non præjudicat, quod non desint, qui Trinitatem, & Deitatem Filii, contra quos scripsit Evangelista Johannes, in dubium vocant, & septimo die laborarunt. Exempla in sacris occurrunt eorum, qui omnia Dei præcepta in Decalogo promulgata transgressi sunt, hoc non præjudicat divino mandato & postulato.

IV. Accedit, quod observatum sit, numeralia in N. T. esse exclusiva, quando articulus additur demonstrativus, velut *οἱ δύο* hi duo erunt in carnem unam. Quamvis enim in Genesi non reperiantur istæ voces, nemo tamen tam profanus erit, inter Christianos qui nomen profitetur, ut hanc exceptionem adversus Christum ipsum torqueat, qui optimus legum Interpres istas addit Matth. XIX. 5. ab antiquissimis etiam Interpretibus in Pentateuchum, LXX. Samaritano, Syro & Arabe expressas, quas & sensum exigere, cæcus est, qui non videt. Conf. Gen. 11. 25. Matth. XXI. 31. XXV. 17. XXVII. 21. Gal. IV. 24. Eph. 11. 15. Phil. 1. 23. Apoc. XI. 4. Quod porro excipit Athanasius, *duo* hic exclusive posse intelligi tantum de nuptiis Adamiticis, & præsentibus personis, quarum plures non erant, id ipse refutat p. 165. 166. quando agnoscit, quædam in hac narratione primarum nuptiarum Adamiticarum esse generalia, non tam de Adamo (ut relinquere patrem & matrem) quam de omnibus subsequentibus conjugandis loquentia. Quis ergo toleret Interpretem, qui hæc velit lancinare verba, ac, *duo erunt in carnem unam*, restringere ad primos parentes? Quæ enim est, si hæc non est *ἰδία ἐπίλυσις*, libitu hominum allata, qui Scripturas *σπελάσσι* 2 Petr. 1. 20. 21. 11. 1. 111. 16. Præterquam enim quod Deus hanc legem & ordinationem subjungit, solum factum Dei, viro tantum adjungentis unam uxorem, habuisset vim legis, secundum quam Adami posteritas conjugalem societatem inire tenebatur.

V. Objicit Thesi XXVIII Theophilus; Si omnis scortator, sive cœlebs, sive maritatus, sit, vel fiat cum scorto una caro 1 Cor. VI. 16. multo magis polygamus cum secunda uxore; & proinde polygamia non pugnat cum primæva institutione, *Erunt in carne una?* Respondeo per concessionem, adulterum & scortatorem cum scorto fieri unam carnem, definere tamen cum conjugate legitima manere unam carnem, si alteri se jungat. Scortator

tator enim quantum in se est, & quantum ad sequelam actus sui, facit id, quod facit sponsus, in Domino contrahens matrimonium; dat enim scorto potestatem in suum corpus. Adeoque hac ratione negamus & pernegamus, tres, nempe maritum, uxorem & scortum esse unum, & jungi in unam carnem, siquidem eo ipso momento, quo scortator vel. mœchus cum scorto fit una caro, cessat unitas carnis, quæ ipsum inter & conjugem fuerat, a qua per adulterium se separat, atque ita vinculum illud solvit contra Matth. v. 23. XIX. 9.

VI. Inde tamen perperam concludit Arcuarius p. 79. vinculum matrimoniale cum priore conjugē post ductam secundam manere, & in polygamia successiva non nisi duos carnem esse unam. Si enim, inquit, unitas carnis prioris matrimonii per concubitus cum scorto disseccetur quasi & dissolvatur, multo magis per secundas nuptias solvetur, & per consequens in polygamia unitas manebit carnalis, & non nisi duo una erunt caro. Si vero dicas, in polygamia continuum esse adulterium, tunc prima conjux, quæ innocens, & juste marito suo jungitur, continui adulterii infimularetur. Hac ratione belle se elapsum esse putat, sed mera sunt effugia.

VII. *Viro subjecta est mulier*, inquit Apostolus Rom. VII. 2. cuius originem indicat 1 Tim. II. 12. 1 Cor. XI. 7. & seq. ex Gen. III. 16. *Et viventi viro devincta est per legem Gen. I. 28. II. 24. potissimum ob specialem contractum, quando tœderis matrimonialis leges suas fecit per consensum, ex pacto voluntario ὑπαιχθη esse incipit. Proinde vivente viro mœcha vocabitur, si fiat alterius viri; si autem mortuus fuerit vir ejus, libera est a lege illa, ut non sit mœcha, si fiat alterius viri com. 3. citati loci Rom. VII. quia pactum inter vivos valens, cum vivo initum cessat, neque ipsa obligatur amplius, quia a parte mortua, quæ nihil scit Eccl. IX. 5. nulla officia præstari possunt. Adulterium tamen rumpit contractum inter vivos; quæ una caro fit cum adultero, desinit esse una caro cum marito, tunc licet parti innocenti aliud inire matrimonium, atque ita non manet cum priore conjugē una caro. Pariter si quis deseruerit uxorem per aliquot annos, & reversus repetat alii nuptam, non manet illa simul hujus & illius uxor, sed pro ratione rei, & via juris alterutri adjudicatur.*

VIII. Falsissimum ergo est, quod dicit Arcuarius, vinculum

K 3

matri-

matrimoniale cum priore conjuge vivente post ductam secundam manere, & in Polygamia duos tantum esse unam carnem. Id enim negat Apostolus 1 Cor. vi. 16. Imo hæc ipsa ratio pro nobis militat, qua Polygamiam illicitam judicamus, quod vinculum prius solvatur per posterius. An ergo manent una caro? Figmentum illud de matrimoniis diversis unius mariti cum pluribus uxoribus mox examinabimus. Si quis duas aut plures uxores simul duxerit, prima innocens erit, quemadmodum legitima uxor scortatoris, nisi in secundas nuptias consenserit, quod non erat in ipsius potestate.

IX. Negat Arcuarius, *unam carnem* Gen. 11. 24. significare carnalem conjunctionem & commixtionem, quemadmodum 1 Cor. vi. 16. inde enim sequi, inter scortatorem & scortum dari matrimonium, & per consequens meram carnalem commixtionem fore contractum matrimonialem, quod tamen conciliari nequeat cum Scriptura, scortationem damnante. Verumenimvero quæ de conjugibus dicuntur Gen. 11. 24. Paulus ad scortatores transfert, quia actus externi seu conjugum, seu scortantium, secundum speciem naturæ non sunt diversi, licet in genere moris, ut loquuntur, specie, imo genere differant. Illorum enim actus sunt castitatis & virtutis, horum sunt pravæ libidinis & vitii. *Ex libidinis commercio*, ait Theophylactus, *unum sunt fornicator & meretrix*. Neque inde sequitur solam conjunctionem carnalem matrimonialem contractum absolvere, quia non excluditur unitas affectus, & spiritus carnalis, quod e consensu in ejusmodi commixtionem, qui non minus vitiosus est, quam ipsa commixtio, abunde liquet. Ideo autem inter scortatorem, tam cœlibem, quam maritatum, & scortum, non est matrimonium, quod præter institutionem & legem divinam ille sectetur promiscuos concubitus, & arcte uni non adhæreat, hic vero aliam superinducat, & ita prius vinculum solvat.

X. Neque admittenda est Arcuarii expositio p. 77. 78. qua verba *in unam carnem esse*, vult significare matrimoniali vinculo ita conjunctos esse, ut cum ante contractum matrimonium fuerunt, & post eum manent duo homines, ratione liberorum tamen ab ipsis oriundorum, tantum pro una carne, uno fonte, una radice & origine, qua omnes inde nati liberi uniantur, sint reputandi. Neque ista mens est Doctissimi Viri, Ludovici de Dieu, quem citat,
qui

qui ita habet in *Animadv. ad Matth. XIX. 5.* Arbitror potius perpetuum matrimonii statum his verbis describi, qui is est, ut maritus & uxor, qui non modo ante contractum matrimonium fuerunt, sed & in ipso matrimonio sunt, & manent duo homines, dua persona, ratione tamen matrimonii non sint nisi una caro, unum principium generationis, atque hac de causa teneri maritum, ut uxori adhareat, quia vi matrimonii in unam carnem coaluerunt. Ego non capio, quomodo illud figmentum Clarissimi viri testimonio confirmari possit, ut duo dicantur una caro, non commixtionis, sed tantum liberorum respectu, quam interpretationem etiam ipsemet paulo ante rejecerat, quia si nullos procreent liberos, nunquam erunt una caro, & toties erunt una caro, quoties prolem acquirunt.

XI. Et quamvis vox Hebræa *איש* hominem sæpe significet, uti vox *σάρξ* eodem sensu usurpatur a Græcis per Rabbinismum *Matth. XXIV. 22. Luc. XII. 16. Act. II. 17. Rom. III. 21. I Cor. I. 29.* emphatice tamen adhibita est vox carnis, nec dicere voluit Spiritus S. Unus Homo, sed una caro, vel erunt in unam carnem. Copulam enim carnalem respexit, atque id, quod ad naturam matrimonii requiritur, expressit. Defectus enim veri conjugii est, cum duo non possunt conjungi in unam carnem, ob membrorum, quæ Deus eam in rem ordinavit, defectum & vitium, unde & Eunuchos ineptos ad conjugium, Salvator docuit *Matth. XIX. 12.* Ideo autem ista fingit Arcuarius, ut polygamiam verbis istis institutionis non improbari ostendat. Sicut liberi in polygamia successiva ex diversis nuptiis oriuntur, ita etiam in simultanea, manere putat unitatem carnalem, nec primum matrimonium per secundum dissolvi.

XII. Atque hæc postrema est adversariorum exceptio nihilo verior, cujus & ante meminimus; quod, si hæc verba institutionis, inquit Athanasius p. 169. *duo erunt in carnem unam*, omnibus Adamigenis applicentur, etiam, si accurate velimus loqui, duo tantum sint in carne una, (in Polygamia puta) quia duo contractum peculiarem contrahant, nec plures admittant, in illo contractu sponsalicio & matrimoniali; posse tamen maritum cum aliis etiam contrahere, contendunt, sed contractu distincto a priori, utut videatur unus idemque contractus, ob unitatem mariti contrahentis, re tamen rite pensitata, tot esse contractus, quot uxores, cum quibus convenit; quod verbis Struvii confirmat.

mat. p. 15. Arcuarius in eo se magnum præsidium invenisse putat, ideoque prolixissime istud figmentum proponit p. 75--80. Non esse quæstionem, an in uno conjugio maritus plures uxores habere possit, sed an maritus præter unum conjugium cum una uxore, etiam secundum cum secunda, & sic porro, inire queat? quod probat fieri posse exemplo Patriarchum. Ut ita inter illos, etsi diversis vir jungatur, detur relatio, quemadmodum pater ad filios plures *ἄνω* & relationem habet.

XIII. Quis autem non videt, hæc omnia ficta esse præter Institutionem & reliquam Scripturam. Cur enim Deus tot matrimonia non instituit, & de variis contractibus matrimonialibus leges dedit Lev. xviii. xx. Quæ ratio ergo, quod Matth. xix. i Cor. vii. aliisque in locis, ubi ex professo agitur de matrimonio, nulla facta mentio tot contractuum? Cur nusquam de iis cautum est? Ne quidem exempla Polygamica V. T. id inferunt. Etenim ubi locorum legimus de duobus vel pluribus matrimoniis contractis, nisi de Jacobo? qui tamen, fatentibus adversariis, intentionem non habuit ducendi duas. Per accidens id factum est, & præter legem, ut postea videbimus. Neque hic nuda est relatio, qualis inter patrem & filium, sed qua duo in carnem unam sunt, quæ *ἄνω* si ad plures spargatur, non amplius vir cum una conjugæ, sed cum pluribus caro una erit; cum tamen vir non amplius potestatem habeat in corpus suum, ob istam relationem ad propriam conjugem, quia cum ea jam est una caro i Cor. vii. 4. & foedus cum ea inicit, quod violandum non est, neque vir perfidus debet fieri contra mulierem, & vice versa. Chrysostr. *Homil. xix. in epist. ad Corinth. cum ad tentandum meretrix accesserit, dicas, non esse tuum corpus, sed uxoris. Itidem & uxor dicat adversus eos, qui volunt expugnare pudicitiam. Corpus meum non est meum, sed viri.*

XIV. Et extra dubium est, aliam esse matrimonii, aliam aliorum contractuum rationem, qui ut humana auctoritate iniri, ita eadem quoque solvi possunt. Docent tamen ipsi Jurisconsulti, legum humanarum interpretes, contractus, quibus translatum Dominium, non posse plures iniri, quales sunt emptiones, permutationes, operarum locationes, ita ut servus, qui se mihi addixit, alteri operam addicere nequeat, & quæ sunt id genus plura bene multa. Maymon. *de Connubiis. Cap. III. varias formulas sponsi & sponsæ exhibet, quibus contrahant.*

En

En tu mea uxor, En tu sponsa mea, En tu empti mihi, En tu mea, En tu ducta mihi, En tu desponsata mihi, En tu in potestate mea, En tu conjuncta mihi, En tu propria mihi, En tu addicta mihi, En tu adjutorium meum, En tu coram me, en tu costa mea, En tu seclusa mea, En tu loco meo, En tu vineta mea, En tu captiva mea. Deinde subjungit aliam formulam: *Esto dicata dimidio mihi, rite, inquit, dicatur; quippe quod idem est, ac si dicat, esto uxor mea, tu & item altera; ita sit enim ut dimidia tantum viri pars ad ipsam pertineat.* Id tamen nos negamus, in potestate viri vel foeminae esse ejusmodi contractum ineundi, æque ac idem Majem. *negat, dicatam esse sponsam, si sponsus dicat, esto pars tui dimidia dicata mihi; id enim fieri omnino non posse, viris ut duobus simul eadem mulier uxoris sit.* Quia eadem potestas uxori in corpus viri, quæ viro in corpus uxoris, sicut postea videbimus ex 1 Cor. VII. 4.

XV. Tandem ultimum argumentum polygamiae defensores a dominio mariti desumunt, in historia creationis, sive primi status hominum fundato Thef. xxxi. Sicut Dominus plures servos habet, servus autem non plures potest habere dominos; ita maritus potest plures habere uxores, non vero uxor plures maritos. Quis autem sanæ mentis ferat istam comparationem inter societatem herilem & maritalem, & consequentiam a servis ad uxores? Prærogativam aliquam & gloriam viri supra mulierem, in ipso statu instituto supra concessimus Cap. VI. §. VIII. propter ordinem creationis, quia Adam immediate factus ad imaginem Dei, prima copia, mulier vero ad ejus exemplar, ad imaginem imaginis, ex viro & propter virum formata 1 Cor. XI. 7. 8. 9. quæ quidem rationes imperium mulieri negant, subjectionem autem non magnam inferunt, quia æque intellectu, voluntate & rectitudine prædita, ac Adam Gen. I. 26. Ecclef. VII. 29. & viri focia ac consiliaria Gen. II. 18. æqualis ipsi præter ordinis prærogativam. Sed quia prima fuit in transgressione, status ejus deterior est redditus Gen. III. 16. a quo tempore viro subjecta, quæ subjectio lege gentium ubique recepta, & ab Apostolis passim inculcata Eph. V. 22. 1 Pet. III. 1. & seq.

XVI. Falsissimum tamen est, eo usque dominium mariti esse extendendum, ut etiam inscia & invita uxore, corpus suum pluribus communicare queat, quod ne quidem exempla Abrahami, aliorumque sanctorum probant. Neque servo jus illud competit in herum, cui sub certa conditione, ad certum tempus se vendidit

L

Exod.

Exod. XXI. 2. & seq. Lev. XXV. 39. & seq. quod uxor habet in maritum I Cor. VII. 3. 4. Quo pertinent diversæ leges Exod. XXI. 20. & seqq. libero homine, adulto aut infante, a bove cornūpeta occiso, herus, cui constitit de illius violentiæ assuetudine, ad mortem condemnatus est, com. 29. 31. seruo autem necato, etiam pretiosissimo, aut ancilla, triginta argenteis siclis domino ejus satisfieri poterat. Et apud Romanos *uxor pudica, maritoque in omnibus obsequens, æque ac ille domus erat domina*, teste Dion. Halicar. *Antiquit. Rom. lib. II.* quod per clavem sponsæ traditam, significatum volunt. Consiliarios princeps, quo simili uti amat Arcuarus p. 92. 93. adhibere potest plurimos, exemplo regum & principum, quorum meminerunt sacræ literæ I. Reg. XII. 6. 8. 2 Reg. VI. 8. I Par. XIII. 1. 2 Paral. XX. 21. XXX. 2. XXXII. 3. commendante Salomone Prov. XI. 14. XIII. 10. XIX. 20. qui quid e commodo sit non culinæ privatæ, sed totius Reipublicæ vel provinciæ, in cunctis expeditionibus, in rebus arduis & dubiis, necessaria consilia suggerunt. Sed alia ratio est curæ domesticæ, cui virum cum una focia & consiliaria sufficere, summus Moderator judicavit.

SECTIO SECUNDA.

Conjugium inter Duos non repugnare, sed conforme & congruum esse furi naturali, demonstratur.

CAPUT I.

Quid & quod sit jus nature.

Sufficeret quidem demonstrasse e Creatione & institutione primæva conjugii, monogamiam legi divinæ, & naturæ a Deo constitutæ conformem placere Deo, nisi polygamie patroni uxorum pluralitatem cum jure naturæ maxime concordare gloriarentur; ideoque operæ pretium erit, priusquam ad alia progrediar, ejus essentiam & existentiam demonstrare, quia non desunt, qui illud in dubium plane vocant, vel finistre interpretantur, in quibus tamen prolixè refellendis non laborabo; atque deinde ex illo jure argumenta pro causa nostra depromere, quæque attulerunt adversarii, paullo curatius examinare: Cujus methodi in prolegomenis rationem dedi.

II. Ra-